

Tartu Ülikool

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Eesti ja üldkeeleteaduse instituut

Eesti keele osakond

Sandra Põldaru

ÕIGEKEELSUSVEAD RIIGIEKSAMIKIRJANDITES

Magistritöö

Juhendajad dotsent Külli Habicht ja Maigi Vija

Tartu 2018

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Keelekorralduse olulisusest ortograafiareeglite kujundamisel.....	6
1.1. Keelekorraldus, keelehoole ja õigekeelsus	6
1.2. Keelenorm ja norming	7
1.3. Keele ja normide muutumine	8
1.4. Eesti ortograafia põhimõtted.....	10
2. Õigekeelsuse hindamine eesti keele riigieksamil.....	13
2.1. Ortograafiareeglite tundmise seosest riigieksamiga	15
2.2. Emakeele Seltsi keeleteimkonna viimase kümne aasta otsused	15
3. Uurimismeetod ja -materjal.....	19
4. Sagedamad vead riigieksamikirjandites.....	21
4.1. Algustäheortograafia	21
4.2. Häälikuortograafia	25
4.3. Kokku- ja lahkukirjutamine	28
4.3.1. Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine	28
4.3.2. Omadussõnade kokku- ja lahkukirjutamine	30
4.3.3. Tegusõnade kokku- ja lahkukirjutamine	30
4.3.4. Arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamine	32
4.3.5. Määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamine	32
4.3.6. Kaassõnade kokku- ja lahkukirjutamine	34
4.3.7. Asesõnade kokku- ja lahkukirjutamine	35
4.4. Poolitamine	36
4.5. Võõrnimede käänamine ja ortograafia	36
4.6. Morfoloogia	38
4.7. Interpunktsioon	42
4.7.1. Liitlause kirjavahemärgistamise vead	42
4.7.2. Lauselühendi kirjavahemärgistamise vead	44
4.7.3. <i>Kui</i> ja <i>nagu</i> kirjavahemärgistamise vead.....	45
4.7.4. Lisandi kirjavahemärgistamise vead	46

4.7.5. Lihtlause kirjavahemärgistamise vead	46
4.7.6. Ühendsidendi kirjavahemärgistamise vead	47
4.8. Hindajate vead	48
5. Tulemused ja järeldused	52
Kokkuvõte	57
Kirjandus	61
Frequent spelling errors in state examinations. Summary	64

Sissejuhatus

Siinses magistritöös uuritakse riigieksamitööde õigekeelsusvigu. Õigekeelsusvigade alla loetakse eksimused suure ja väikese tähe ning jutumärkide kasutamisel, häälikuõigekirjas, kokku- ja lahkukirjutamises, poolitamises, võõrnimede käänamises ja õigekirjas, morfoloogias ja interpunktsioonis. Analüüsitavate veatüüpide valimisel töösse arvestati sellega, et oleks esindatud ka mõni vähem uuritud kategooria (nt võõrnimede käänamine ja õigekiri ning poolitamine).

Teema on oluline, kuna 12. klassi riigieksamitööd näitavad gümnaasiumi lõpetava inimese oskust kasutada normitud kirjakeelt. Nendes töödes tehtud vigade abil saab otsustada, missugused ortograafia valdkonnad vajavad õpetustöös rohkem tähelepanu. Selline teave võiks olla oluline õppematerjali koostajatele ja õpetajatele, lisaks võiksid töö tulemused aidata keelekorraldajatel märgata kirjakeeles toimuvat varieerumist, mis võib selge tendentsi korral osutada vajadusele ka normingut muuta.

Magistritöö peamiseks eesmärgiks on välja uurida, missuguseid õigekeelsusvigu eksamikirjandites sagedamini tehakse, ning arutleda ka vigade põhjuste üle. Uurimuse praktiliseks väljundiks on anda töö tulemuste põhjal emakeeleõpetajatele soovitusi, missugustele probleemidele tasuks tundides rohkem tähelepanu pöörata.

Töös otsitakse vastust järgnevatele uurimisküsimustele:

- 1) Missugust laadi õigekeelsusvigu riigieksamikirjandites sagedasti esineb ja mis on nende vigade võimalikud põhjused?
- 2) Kas sagedamad vealiigid on varasemate uurimuste andmetega võrreldes muutunud või samaks jäänud?

Töö analüüsi jaoks võeti tööd 2011. aasta ja 2014. aasta kirjandite korpusest: 200 kirjandit aastast 2011 ja 200 kirjandit aastast 2014 (kokku 400 kirjandit). Uuritavad andmed on pärit emakeeleõppija korpusest (EMMA), mis koondab Eesti kooliõpilaste kirjutatud tekste. Tekstide kogumisel arvestati, et esindatud oleksid erineva tasemega kirjutajate tööd, seega valiti uurimiseks nii häid (200), keskmisi (100) kui ka nõrku

(100) kirjandeid. Põhiliselt on tegu kvalitatiivse lähenemisega, kuid lisaks veatüüpide kirjeldamisele vaadeldakse ka, kui palju vigu on mingis kindlas kategoorias tehtud.

Töös käsitletavad veatüübid on jagatud seitsmeks suuremaks kategooriaks: algustäheortograafia, häälikuortograafia, kokku- ja lahkukirjutamine (jagatud omakorda rühmadeks sõnaliikide põhjal), poolitamine, võõrnimede käänamine ja ortograafia, morfoloogia ja interpunktsioon. Lisaks uuritakse töös eraldi kategooriana riigieksamitööde hindajate tehtud vigu, kus õpilase kasutatud normingupärane keelend on kirjandis eksimuseks märgitud. Keelenäiteid analüüsid on arvestatud ka 2011. aasta ja 2014. aasta keelenormi mõningast erinevust.

Varem on eesti keele eksamitöodes tehtud vigu uurinud näiteks Inger Pürjema (2014) ja Ele-Riin Toomsalu (2017), kes käsitlesid oma uurimustes kokku- ja lahkukirjutamise eksimusi. Inga Kukk (2010) on teinud ülevaate kõnekeelsusest õpilaskirjandites. Samuti on õpilaste eksamikirjandeid uurinud Siim Karnö (2015), kes analüüsis riigieksamitööde hindajate paranduste erinevusi. Varasemate uurimuste tulemusi kasutati võrdluse eesmärgil.

Siinne magistritöö on jagatud viieks peatükiks. Esimeses peatükis antakse ülevaade eesti keelekorralduse olulisusest ortograafiareeglite kujundamisel, teises peatükis keskendutakse õigekeelsuse hindamisele riigieksamikirjandites ja tehakse kokkuvõte Emakeele Seltsi keeletoimkonna viimase kümne aasta otsustest. Kolmandas peatükis tutvustatakse töö uurimismetoodikat ja materjali ning neljandas peatükis analüüsitakse riigieksamikirjandite sagedamaid õigekeelsusvigu. Viimases peatükis esitatakse töö tulemused ning antakse soovitusi, millele peaksid emakeeleõpetajad tähelepanu pöörama, et eri kategooriate ortograafiavigu vältida.

1. Keelekorralduse olulisusest ortograafiareeglite kujundamisel

1.1. Keelekorraldus, keelehoole ja õigekeelsus

Eesti keele riigieksam näeb ette, et õpilased kasutavad oma tekstides korrektset normikirjakeelt (Innove 2014), millega tegeleb keelekorraldus. Seetõttu antakse siinse magistritöö esimes peatükis ülevaade sellest, mida keelekorraldus on aja jooksul tähendanud, kuidas terminit praegusel ajal mõistetakse ning kuidas ja millistel põhjustel keelekorraldajad ortograafiareegleid ja norminguid kujundavad.

Keelekorralduse all mõeldakse kirjakeele teadlikku arendamist, rikastamist, stabiliseerimist ja asjakohastamist (Erelt 2002: 15). Keelekorralduse eesmärk on hea eesti kirjakeele tagamine, mis toimiks täisväärtuslikult nii riigikeelena kui ülemaailmse suhtluskeelena kõigil elualadel. Selle eesmärgi saavutamiseks on vaja keelereegleid ajaga kooskõlas hoida, luua uusi oskussõnu, anda nimesoovitusi ning propageerida ühiskonnas head keelekasutust. Keelekorraldus tähendab eesti kirjakeele arengu suunamist keelereeglite kehtestamise ja soovituste väljatöötamisega. Keelesoovitusi jagab Emakeele Seltsi keeletoimkond. (keeleabi.eki.ee) Keelekorraldus ei nimeta üht keelekuju, allkeelt või stiili ainuõigeks ning teisi variante vääraks, vaid rõhutab keele varieerumist ning selle teadlikku kasutust. Keelekorraldajad annavad soovitusi vaid kirjakeele tuumosa kohta, rõhudes peamiselt kirjalikule keelekasutusele. Eesti keelekorraldus annab keelekasutajatele soovitusi, mitte käske. (Erelt 2000: 24–25)

Keelehoole teeb praktilisi toiminguid keelekasutuse parandamiseks. Võimalik on eristada kolme keelehooldes järku: a) juhtiv järk, kuhu kuuluvad Eesti Keele Instituudi, ülikoolide ja Emakeele Seltsi spetsialistid, kes seletavad, kohandavad ja levitavad keelesoovitusi, b) emakeeleõpetajad, kelle ülesandeks on keelesoovitusi seletada ja õpetada, k.a hea keele õpetamine üldiselt, c) keeleteadlikud inimesed mis tahes töökohal, kes emakeelt väärtustavad. (Erelt 2002: 15)

Keelekorralduse ja -hooldega on tugevas seoses ka normimine, mis tähendab keelenormide ettekirjutamist: ametlik või autoriteetne institutsioon määrab, mis on

keeles õige või „lubatud“ ning mis viga ja „keelatud“. Üldiselt on keeleteadlased sundnormi vastu, kuna kellelgi pole õigust teistele nende kasutatavaid normist erinevaid keelendeid keelata ning ettekirjutusi teha. Lisaks poleks keelel võimalik spontaanselt areneda, kui kõik sundnorme järgiksid. (Tauli 1983: 1–2) Varem on *keeleskorralduse* asemel sageli kasutatud ka sõna *õigekeelsus*, siis nüüdseks on selle kasutamine taandunud. Kui keeleskorraldus rõhutas oma eesmärgina õiget keelt ning uskus, et saab alati öelda, mis on õige ja mis väär, oli ta nimi *õigekeelsus*. Kui aga eesmärgiks muutus hea keel ning keeleskorraldus hakkas uskuma, et suudab hinnata, mis on keeles hea või halb, hakati eelistama nime *keeleskorraldus*. Nüüdisajal on *keeleskorralduse* sõna saanud valdavaks ning sõna *õigekeelsus* kasutatakse praegu tähenduses 'kirjakeele kasutamine sellisel kujul, mida peetakse käesoleval ajal normingupäraseks'. See tähendab samasugust kasutust, nagu on palju kitsama sisuga sõnal *õigekirjutus*. Kui öeldakse, et mingi teksti õigekeelsus on korras, mõeldakse lisaks õigekirjutusele ka sõnamoodustust, morfoloogiat, lause- ja tekstimoodustust, tähenduse, stiili jm normide järgimist. (Erelt 2002: 22–23)

1.2. Keelenorm ja norming

Keeleseaduse määruse „Eesti kirjakeele normi rakendamise kord“ järgi mõistetakse kirjakeele normi all õigekirjutuslike, grammatiliste ja sõnavaraliste normingute ning soovitude süsteemi. Kirjakeele normiga tagatakse ametliku keelekasutuse ühtsus ja selgus ning sellega soodustatakse kirjakeele hea tava rakendamist. Kirjakeele normi määravad Eesti Keele Instituudi uusim õigekeelsussõnaraamat, Emakeele Seltsi keeletoimkonna otsused ja keeletoimkonnas heaks kiidetud ortograafiareeglistik, normatiivne käsiraamat ja grammatika. Kirjakeele normi alast nõu annab Eesti Keele Instituut. (Keeleseadus 2011)

Terminoloogias tehakse traditsiooniliselt vahet normil ja normingul. Normi saab defineerida kui objektiivset reaalsust, kuidas inimesed keelt kasutavad. Norming on aga keeleteadlaste ja -korraldajate kirjeldus normi kohta, kas ainult kirjeldamise ja suunamise või koguni käskiva eesmärgiga. (Vt nt Tavast 2009) Krista Kerge sõnul norm

kujuneb ja muutub ning kirjakeele omandame tekste kuulates ja lugedes, normida saab väga vähe. Keelel on kindlad keskkonnast omandatavad normid, mida saab õppida näiteks koolis eesti keele tundides. Kui ühiskonna mingis sfääris aga norm puudub või ei tööta, luuakse selleks norminguid. Normimine on teadlike kokkulepete kujundamine (kuidas märkida häälikuid, kuidas eristada nime keele tõlgitavast sõnavaraüksusest ning tähistada üldkeelendi käibimist nimena või nime üldsõnana, kuidas märkida lause algust ja suhtlusülesannet, siduda lause osi jne). Vaatamata keelekasutusmuutuste tunnustamise vajadusele leiab Kerge, et ka kirjakeele vanu reegleid ei tohiks uutele kirjakujudele mööndusi tehes ära unustada: kuna emakeel omandatakse peaaesjalikult tekstidest, ei saa näiteks riigieksamitel veaks lugeda niisuguseid keelendeid, mida võib kohata just palju lugedes (nt Semperi esseed, Aaviku tõlked, Tammsaare originaalid ja tõlked vm). Ka tuleb riigieksami hindajatel arvestada, et 2013. aastal kooli lõpetav isik on juba 11 aastat koolis käinud ning ning temalt ei tohiks nõuda alles 2012. aastal muudetud õigekeelsussoovituste järgimist. (Kerge 2012)

Tiiu Ereli järgi (2002: 36) on keelenorm „mingil ajal mingis keelekollektiivis objektiivselt eksisteerivad sõnade häälikuehitus ja tähendused, sõnamoodustus- ja sõnamuutmismallid, süntaktiliste üksuste (sõnaühendite, lausete) mallid. Normikohaseks peetakse keeletarvitust, mille suhtluspädevus heaks kiidab (Erelt 2002: 37). Normimist saab jagada kaheks: 1) käskiv ehk jäik normimine (õige-väär suhtumine), mis on tüüpiline kooliõpetuses, selle toon on käskiv ning sageli tehakse etteheiteid vigade pärast; 2) suunav ehk elastne normimine, mis tähendab kirjakeele seisundi ja soovitatavate arengute teatavaks tegemist (vajaduse korral ka ebasoovitavate kõrvalkallete mainimine). (Erelt 2002: 43)

1.3. Keele ja normide muutumine

Keelel on ühiskonnas väga palju funktsioone ning täita tuleb üha keerukamaid ülesandeid. Keel peab suutma ühiskonna arenguga kaasas käia, olema nii suhtlus- ja tunnetusvahendiks kui ka ühiskonna mälu hoidjaks. Keele arengut ja uuenemist peaks käsutama loomuliku nähtusena, mis on üks keelekorraldajate ülesandeid. Iga keelend on

kunagi olnud uus: üks saja aasta eest, teine aga alustab alles praegu oma teekonda. Kuna muutub tegelikkus, muutuvad sellega koos ka keelelised vajadused, mistõttu ei pääse muutumisest ka keel. Erelt toob kaks keele arenemist mõjutavat keelevälist põhjust, milleks on väljendusvajadus (poliitiliste, kultuuriliste ja majanduslike muutuste ning teaduse ja tehnika arengu esitatud nõue keelt uuendada) ja teiste keelte mõju. (Erelt 2002: 24–25)

Grammatikauuendusi soodustavaid keelesiseseid tingimusi on kirjeldanud Mati Erelt ja Helle Metslang. Üheks keeleliseks tingimuseks, mis soodustab grammatikauuendusi, on keelelise lähtematerjali olemasolu. Näiteks on tulevikku väljendav tarind *hakkama*-verbi pöördeline vorm + *ma*-tegevusnimi (*Riik hakkab kontrollima erametsa*) levinud seetõttu, et sama tarind on keeles levinud alguse väljendajana (*Kell hakkas helisema*).

Teiseks on vajalik struktuuri sobivus. Uus keelend peab keele struktuuriga sobituma nii oma häälikulise kuju kui ka tähenduse poolest. Keelde sobivad uuendused kujunevadki loomulikult teel. Kunstlikest uuendustest on keelde sobinud *maks*-vorm, seda nii tegusõnavormistikku kui ka otstarbemääruse funktsiooni. Lisaks struktuuriga sobitumisele peaks keelendil olema tekstis rohkelt kasutusvõimalusi (kasutuspotentsiaal). Näiteks *maks*-vormil on suur kasutuspotentsiaal, sest ta käitub vaba laiendina, sobides nii paljudesse lausetesse. Viimase tingimusena on Erelt ja Metslang toonud tendentsisobivuse, mis tähendab, et uuendus juurdub keelde ja muudab seda, kui ta vastab keelelisele tendentsile, nt ökonoomia tendents, mis tingib vormide lühenemise, vastuvõtu optimaaluse tendents (nõuab nt selget sõnajärge) ja selguse, läbinähtavuse tendents (sisu ja vormi vaheliste selgete ja ühemõtteliste vastavuste eelistamine. (Erelt, Metslang 1998: 658–659) Ka keelekasutuse varieerumisest ja muutumisest on oluline õpilaste keelevigade kontekstis rääkida, sest mõnikord võivad õpilaste norminguvastased keelendid osutada laiematele keelemuutustele, mis võiksid väärida keelekorraldajate tähelepanu.

Aili Künstler on käsitlenud viimase aja keelekasutuse muutusi oma keeletoimetamise kogemuse põhjal. Künstler on tähele pannud, et vähesed inimesed teevad vahet täis- ja

osasihitise vahel ning ka täis- ja ennemindeviku kasutamine on vähenenud. Näiteks öeldakse *ta on teinud sporti* asemel *ta tegeles varem spordiga / tegeles spordiga ajaloos*. Teen tööd asemel öeldakse *tegelen tööga*, sõna muutuma on hakanud muid võimalusi asendama („muutusid kurvaks“ või „muutusid rõõmsaks“). Sõna *pere* käänatakse ainsuse osastavas *pere, ema* ja *isa* asemel aga *emat* ja *isat*. Helle Metslang selgitab, et Kunstleri toodud näited käivad keele varieerumise kohta. Keel elab ja toimib eri variantidena: ajakirjanduskeel, teaduskeel, ilukirjanduskeel, ametlikud tekstid, suuline suhtlus ja veebisuhtlus. Varieerumine toob kaasa keelemuutuse, juhul kui mõni variant aja jooksul valdavaks saab ning teine taandub. (Kunstler 2014) Mida laiemalt sellised uued vormid keelekasutuses levivad, seda tõenäolisem on, et tulevikus võivad need kaasa tuua grammatikauuendusi. Habicht, Keevallik ja Tragel (2006) on uurinud keelemuutusi eesti kirjakeele loomuliku vormikasutuse näidete abil. Nad leidsid, et kõrvalekalded normist ei ole juhuslikud, vaid nendel on funktsionaalsed põhjused (nt vormide lühenemine). Mõned norminguvastased keelendid on ootuspärased ja loomulikkusega põhjendatavad, aga leidub ka neid, mis tulenevad keelekasutajate loovast suhtumisest. (Habicht jt 2006: 17)

1.4. Eesti ortograafia põhimõtted

Keelenormiga on tihedas seoses ka termin *ortograafia* ehk *õigekiri*. „Eesti ortograafia“ (Erelt 2016: 4) järgi on sellel sõnal kolm tähendust:

- 1) õigekiri tavalise, üldkasutatava kirjaviisina (vastandub foneetilisele transkriptsioonile ehk häälduskirjale);
- 2) õigekiri kui kirjakeele normile vastav kirjutus (vastandub vigasele, normist hälbivale kirjutusele);
- 3) õigekirjutus kui õpetus kirjakeele õigete kirjutusnormide kohta: kuidas kasutada tähti, kirjavahemärke, tühikuid.

Ka Henn Saari on ortograafiat defineerinud kui tavalist üldkasutatavat kirjaviisi (EKG II: 326). Terminil *ortograafia* on sealse käsitluse järgi kaks mõtet, mida tuleb eristada. Esimeses mõttes vastandub õigekiri häälduskirjale (ehk ortograafia fonograafiale).

Häälduskirjaks nimetatakse foneetilist ja fonoloogilist transkriptsiooni. Teises mõttes vastandub õigekiri vigasele kirjale. Kirjalikus keeles kehtivad õigekirjanormid, mida nimetatakse lühemalt õigekirjaks; otseses teises mõttes tähendab õigekiri nendele normidele vastavaid kirjatekste. Õigekirja on sageli peetud puhtkokkuleppeliseks nähtuseks ning seetõttu ka eeskirjadega kergesti reguleeritavaks, kuid see ei pea alati paika. (EKG II: 330) Keeles tuleb ette juhtumeid, kus tegelik pruuk eeskirjadest kõrvale kaldub, olgu soovitavas või ebasoovitavas suunas. Reeglistikud pole mitte kunagi päris ideaalsed, mistõttu tuleks lahus hoida reeglite mehaanilisel järgimisel saadud tulemused tegelikust kirjakorrast. (EKG II: 331)

Eesti ortograafias on kasutusel erinevaid põhimõtteid: foneetiline ehk hääldusläheduse põhimõte, ajalooline ehk traditsioonipõhimõte, morfoloogiline ehk morfeemiline põhimõte, semantiline ehk tähenduspõhimõte. Keele ortograafia (1. tähenduses) oleneb suuresti aluseks valitud põhimõttest. Eesti ortograafia aluseks on foneetiline põhimõte, mis tähendab, et taotletakse õigekirja võimalikult head vastavust hääldusele. (Erelt 2016: 5)

Foneetilise põhimõtte kõrval on õigekirjas kohati kasutusel ka ajalooline põhimõte (traditsioonipõhimõte), mis tähendab kokkulepitud kirja pildi säilitamist ka siis, kui see ei vasta nüüdishääldusele, nt ei märgita palatalisatsiooni ning arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamise reeglid kehtivad kunagise kokkuleppe alusel, lisaks on sõnaalguline *h* normitud siiani nii, nagu see aastal 1872 Eesti Kirjameeste Seltsis kokku lepidi (välja arvatud hilisemad väiksed täpsustused). (Erelt 2016: 5)

Lisaks arvestatakse morfoloogilist põhimõtet, mille järgi tuleb vaatamata hääldusele kirjutada sama morfeem ühtmoodi ja eri morfeemid erinevalt. Näiteks on ja säilib sama morfeem paarides *kärb/es* ja *kärb/sed*, *umb/ne* ja *umb/se*, *hoog/ne* ja *hoog/salt*, *murd/ma* ja *murd/sid*, olgugi et helitu hääliku kõrval hääldatakse enamasti sõnapaari teist sõna tugevalt [kärsed, umpse, hooksalt, murtsid]. Eri morfeeme kasutatakse paarides *müü/a*, *müü/ja*, *käi/a* ja *käi/ja* (tegevusnime tunnus *-a* ja tegijanime liide *-ja*, vaatamata sellele et esimese paari sõnad hääldatakse tavaliselt [müija] ja teise paari puhul [käija]). (Erelt 2016: 5) Häälduse järgi kirjutatakse hääliku pikkus – lühike häälik ühe tähega ja pikk

kahe tähega, nt *kala*, *kalla* (*õis*), *kalla* (*vett*). Helitu hääliku kõrvale kirjutatakse *k*, *p*, *t* (nt *aktus*, *täpselt*, *lootsik*) ja helilise hääliku kõrvale *g*, *b*, *d*, (nt *klammerduma*).
(opetaja.edu.ee)

Semantilist põhimõtet kasutatakse enamjaolt sõnade kokku- ja lahkukirjutamisel, nt ilmneb see tähendusvastandustes *noor mees* ja *noormees*, *valge krae* ja *valgekrae*, *hiire kõrvad* ja (kasel on) *hiirekõrvad*. (Erelt 2016: 5) Tähenduspõhimõtte järgi kirjutatakse ülekantud tähenduses sõna kokku, aga otseses tähenduses lahku (nt *väljapaistev teadlane* – *välja paistev niidiots*, *silmapaistev kunstnik* – *silma paistev valgus*).
(opetaja.edu.ee)

2. Õigekeelsuse hindamine eesti keele riigieksamil

Gümnaasiumi lõpus sooritatav eesti keele riigieksam koosneb kahest osast, milles hinnatakse õpilase funktsionaalse lugemise oskust ja kirjutamisoskust. (hm.ee) Siinne magistritöö keskendub eksami kirjutamisosas tehtud õigekeelsusvigadele. Kirjutamisosas põhineb alustekstidel ja ülesandes esitatud probleemil, mis hõlmab inimest ja ühiskonda puudutavaid olulisi küsimusi. Probleemist lähtudes tuleb eksaminandil kirjutada umbes 400-sõnaline sidus arutlev tekst. Kirjandi nõudeks on põhinemine etteantud probleemil. Kirjutamisel võib kasutada ka alustekste, aga kohustuslik see pole. Tekstiloomes eest saadavad punktid annavad kogutulemusest 60%. (Innove 2014)

Kui 2011. aastal oli veel kasutusel vana riigieksamivorm, siis 2012. aastal sooritasid abiturientid esimest korda eesti keele riigieksami uue vormi järgi. Kui varem tuli kirjutada etteantud teemal ainult kirjand, siis alates 2012. aastast koosneb eksamitöö lugemisosast (tekstimõistmine) ja kirjutamisosast. Eesti keele riigieksami abil mõõdetakse, kuidas gümnaasiumilõpetaja suudab tekste lugeda, mõista, analüüsida ning luua; loovalt ja kriitiliselt mõelda ning argumenteerida; oma mõtteid kirjalikus vormis edasi anda; on omandanud normikirjakeele kasutamise oskuse; on teadlik eesti keele süsteemist ja eripärast; on omandanud õppekavas nõutavad üld- ja valdkonnapädevused. (Innove 2014)

Tekstimõistmise osa jaguneb 4–6 alustekstide komplektiks (luule, ilukirjanduslik proosa, draama, publitsistika ja/või (populaar)teadus), millest igaüks sisaldab 1–3 teksti. Eksaminand saab valida ühe alustekstide komplekti ning lahendab selle põhjal 3–4 analüüsi- ja arutlemisoskust nõudvat ülesannet. Kirjutamisosas ehk tekstiloomes osas tuleb õpilasel kirjutada vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, mis põhineb ülesandes esitatud probleemil. Tekstiloomes osa erineb varasemast kirjandist selle poolest, et sõnade arv on nüüd väiksem (enne 600 sõna) ning konkreetselt sõnastatud teema asemel peavad õpilased lähtuma probleemist, pealkirjastades seejuures kirjandi ise. (Hennoste 2011)

2014. aasta eristuskirja põhjal loetakse õigekeelsusvigadeks ortograafiavead (täheortograafia, algustäheortograafia, kokku- ja lahkukirjutamine, lühendamine jne), kirjavahemärgistusvead ja vormimoodustusvead (v.a õigekeelsussõnaraamatus esinevad stiilivigadena käsitletavat argikeelseks märgendatud vormid). Kõik vead loetakse täisvigadeks. Kui ühes sõnas esineb korraga eri tüüpi õigekeelsusvigu, loetakse need üheks veaks. Iga puuduv või ülearune kirjavahemärk (k.a kahepoolne kirjavahemärk, milleks on jutumärgid ja sulud) loetakse eraldi veaks. Üheks veaks loetakse kiilu, sh ütte ja hüüundi, järellisandi ja -täendi puhul ära jäetud komad või mõttekriipsud. Ühe vastuse piires arvestatakse üheks veaks: 1) korduvad vead samas sõnas või morfoloogilises vormis; 2) samas lausetarindis korduvalt ära jäetud või ülearune kirjavahemärk või kahepoolne vahemärk; 3) kiilus, sh üttes ja hüüundis, ning järellisandis korduvalt ära jäetud komad või mõttekriipsud; 4) korduvalt ära jäetud lõpumärk samas lausetüübis. (Innove 2014)

Õigekeelsust hinnatakse skaalal 0–5. Eksaminand saab 5 punkti, kui tema kirjandis on 0–2 õigekeelsusviga; 4 punkti saab õpilane 3–4 vea korral; 3 punkti 5–6 vea korral; 2 punkti 7–8 vea korral ja 1 punkti, kui vigu on töös 9–10. Kui õpilase kirjandis on üle 10 õigekeelsusvea, hinnatakse töö õigekeelsust 0 punktiga. Lõpptulemuses korrutatakse saadud punktisumma teguriga 4, seega on õigekeelsuse eest võimalik saada maksimaalselt 20 punkti. (Innove 2014)

Eristuskirjas on mitmes kohas välja toodud, et eksaminand peab valdama korrektset eesti kirjakeelt. Näiteks on õppe- ja kasvatusesmärkide esimeses punktis kirjas, et õpilane „valdab eesti kirjakeelt ning kasutab seda korrektselt kõnes ja kirjas“. Eksamil mõõdetavate oskuste loetellu kuulub ka eesti normikirjakeele omandamise nõue, lisaks on normikirjakeelse teksti kasutamist rõhutatud eksamitöö mõlemas osas (lugemisülesanded ja eksamikirjand). (Innove 2014)

2.1. Ortograafiareeglite tundmise seosest riigieksamiga

Gümnaasiumi riiklikus õppekavas (GRÕK) on kirjas, et gümnaasiumilõpetaja peab ennast väljendama üldkirjakeele normidele vastavalt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses. Õpilane peab valdama eesti kirjakeelt ning kasutama seda korrektselt kõnes ja kirjas. Õppekavas peetakse oluliseks, et õpilane eristaks kirjakeelt ja kõnekeelt, eri allkeeli ja slängi ning nende kasutusvaldkondi. Kursuse „Keel ja ühiskond“ sisu alla kuuluvad muu hulgas ka sellised teemad nagu kirjakeel ja kõnekeel, murdekeel ja kodumurre, kirjakeele norm. Kursusel „Praktiline eesti keel III“ on samuti üheks õpitulemuseks eesti kirjakeele valdamine. (GRÕK 2011)

Eesti keele riigieksam kontrollib lisaks lugemisoskusele ja kriitilisele mõtlemisele ka eksaminandi oskust ennast kirjalikult väljendada, milleks on vajalik eesti keele süsteemi ja eripära teadvustamine ning eesti normikirjakeele omandamine. (Innove 2014) Kuna kirjakeele norm on ajas muutuv, tuleks õpetajatel nii iseennast kui ka õpilasi muudatustega kursis hoida, et vältida riigieksamitöodes normingumuutuste mittetundmisest tekkinud vigu. Sel põhjusel esitatakse järgnevas alapeatükis ülevaade Emakeele Seltsi keeleteoimkonna viimase kümne aasta jooksul tehtud otsustest. Siinses töös uuritav materjal sai teadlikult valitud aastatest 2011 ja 2014, mille vahele jäävad keeleteoimkonna 2012. aasta õigekeelsusotsused.

2.2. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna viimase kümne aasta otsused

Eesti kirjakeele normimisega tegeleva Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsustest sõltuvad keelereeglid, mida gümnaasiumilõpetajad peavad tundma ja rakendama. Siinses alljaotises esitatakse ülevaade Emakeele Seltsi keeleteoimkonna viimaste aastate tähtsamatest õigekeelsusotsustest. (emakeeleselts.ee) Paljud neist otsustest on välja kasvanud riigieksamitööde analüüsimisel leitud sagedamatest vigadest.

2008. aastal tegi keeleteoimkond otsuse korrektseks lugeda nii suuretäheleline nimena tõlgendatav sõna *Internet* kui ka üldnimetus *internet*. Enne normingu muutmist soovitati

(mh ÕS 2006) arvutivõrgule viidata nimega Internet, kuid asjatundjate selgitusel eksisteeris paralleelselt ka üldisem võrgustiku mõiste, mida samuti *internetiks* nimetatakse ning mis oli tuntud enne ülemaailmsele arvutivõrgule Interneti nime andmist. Kuna kasutuses ei põhjustanud algustähe erinevus arusaamatusi sellele vaatamata, et suure tähega märgiti konkeetset arvutivõrku ja väikese tähega üldnimetust, luges keeleteoimkond mõlema algustähevariandi kasutamise keeleliselt korrektseks. Tähelepanu juhiti aga sellele, et nimena vormistamisel kasutatakse sõnaühendites sidekriipsu (*Interneti-ühendus*, *Interneti-allikad*), samal ajal kui üldmõistet tähistava termini korral kirjutatakse ühend kokku (*internetiühendus*, *internetiallikad*). (ESk otsus)

2009. aastal muutis keeleteoimkond normingupäraseks kaassõna *peale* ja *pärast* kasutamise ajalises tähenduses. Et eristada kaassõna tema teistest tähendustest (vrd *peale koosoleku* ja *peale koosolekut*), kasutatakse kaassõnaga *peale* ajatähenduses osastavat käänat. Külli Habichti selgituse kohaselt on eesti kirjakeeles juba pikka aega sõnade *peale* ja *pärast* funktsioonide eristamine probleemiks olnud, sest nii suulises kui ka kirjalikus keeles kasutatakse mõlemat sõna ajalise tähenduse väljendamiseks, kuigi kirjakeele aluseks oleva ÕSi 2006. aasta väljaanne soovitas kaassõna *peale* ajalises tähenduses kasutamist vältida ning selle asemel kasutada sõna *pärast*. *Peale* norminguvastane kasutamine oli pikka aega probleemiks ka riigieksamikirjandites. Näiteks 2007. aastal kontrollitud 300 eksamitöös leidis kokku 40 sellist eksimust. (ESk otsus)

Keeleteoimkond andis konteksti ühemõttelisuse kinnitamiseks siiski soovitusi pöörata ametlikes tekstides tähelepanu juhtumitele, kus kaassõnaga koos esineva käändsõna omastav ja osastav käänne on eristamatud. See puudutab ennekõike välistamistähenduse (*nt peale onu*, *peale abielu*) ja ajalise järgnevuse (*pärast onu*, *pärast abielu*) eristamist. Sellisel juhul soovitab keeleteoimkond ajatähenduse ühemõtteliseks väljendamiseks kasutada eessõna *pärast*, mis esineb koos osastavas käändes oleva käändsõnaga (*pärast teid*, *pärast vanaisa*). (ESk otsus)

2012. aasta juunis võttis keeleteoimkond vastu kolm olulist õigekeelsusotsust, mis puudutasid ajaloosündmuste algustäheortograafiat, ühend- ja väljendverbide kokku- ja

lahkukirjutamist ning määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamist. Esiteks sõnastati, et „ajaloosündmuste, ajastute jms nimetusi kirjutatakse väikese algustähega, välja arvatud nendes sisalduvad muud nimed, nt *araabia kevad*, *augustiputš*, *dekabristide ülestõus*, *juuniülestõus*, *jüriöö ülestõus*, *külm sõda*, *lahesõda*, *must neljapäev*, *märtsipommitamine*, *oranž revolutsioon*, *Prantsuse revolutsioon*, *pärtliöö*, *suur nälg*, *sametrevolutsioon*, *talvesõda*, *Tartu rahu*, *teine maailmasõda*, *vabadussõda*, *vaikiv ajastu*, *verine pühapäev*.“ Lisaks rõhutas keeleteoimkond, et üleminekul uuele reeglile ei saa vana reegli kasutamist veaks pidada. (EsK otsus)

Urve Pirso selgituse kohaselt oli selline normingumuutus vajalik, sest oli tekkinud hulk perioodide, sündmuste jms nimetusi, mille kirjutamise kohta seni selge reegel puudus (nt *araabia kevad*, *juunipööre*, *kristalliöö*, *külm sõda*, *laulev revolutsioon*, *must neljapäev*, *märtsiküüditamine*, *pronksiöö*). Niisiis oli keeruline otsustada, kas tegu on ajaloosündmuse püsikindla nimetusega või uuema, piltliku ja/või rahvapärase nimetusega. Uue reegli puhul ei pea kirjutaja enam analüüsima, kas tegu on ajaloosündmuse püsikindla nimetusega, ajaloosündmuse piltliku rahvapärane nimetusega või hoopis sõna või sõnaühendiga, mis infoühiskonnas korraks esile tõusnud. Kui kirjutajale peaks tunduma, et uue ortograafiareegli tõttu pole tekstis aru saada, millisest sündmusest jutt on, olgu siis selleks *suur nälg* või *must neljapäev*, soovitab keeleteoimkond lisada sündmuse daatumi, kuigi üldjuhul peaks tähendus konteksti abil selguma. (ESk otsus)

Teiseks võeti 2012. aasta juunis keeleteoimkonnas vastu otsus lubada ühend- ja väljendverbituletisi kirjutada nii kokku kui ka lahku, nt *allakukkumine* või *alla kukkumine*, *edasiarendamine* või *edasi arendamine*, *ülestõstmine* või *üles tõstmine*, *eemalseisimine* või *eemal seisimine*, *valmisõmblemine* või *valmis õmblemine*, *vastuvõtmine* või *vastu võtmine*, *kätteandmine* või *kätte andmine* jne. Vana põhireegli järgi kirjutati ühend- ja väljendverbide osad lahku, samal ajal ühend- ja väljendverbidest moodustatud tuletised kokku, mis tekitas keelekasutujates arusaamatusi.

Mõnel juhul on ühendverbist tuletatud teo- ja tegijanimede kokkukirjutamine siiski vajalik, eelkõige sellistel juhtudel, kui lahkukirjutamine võib tähendussisu muuta

kahemõtteliseks, vrd *ministri juuresviibimine* ja *ministri juures viibimine*, *sekretäri kättemaksmine* ja *sekretäri kätte maksmine*, *laste juurdekutsuja* ja *laste juurde kutsuja*. (ESk otsus)

2012. aasta juunis võttis Emakeele Seltsi keeleteimkond vastu ka otsuse lubada mitmeid määrsõnu kirjutada kahel erineval viisil (kokku ja lahku). Reegel on sõnastatud järgnevalt: „Pidada muutumatute sõnade *kas või ~ kasvõi, just nagu ~ justnagu, just nimelt ~ justnimelt, kui tahes ~ kuitahes* ja *mis tahes ~ mistahes* puhul võimalikuks nii senise normingu kohast lahkukirjutust kui ka sõnaühendite sulandumise ja liitmäärsõnade tekkega põhjendatud kokkukirjutust. Nii sidekriipsuga kui ka sidekriipsuta võib kokku kirjutada *võib-olla ~ võibolla*. Eespool nimetatud rõhumäärsõnu kirjutatakse sageli kokku ka riigieksamikirjandites, kus just määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamise vead on kokku- ja lahkukirjutamise vigade hulgas laialt levinud. Sama tendentsi on näha ka toimetamata kirjakeeles. (ESk otsus)

2012. aastal vastu võetud otsustega muutus ajaloosündmuste kirjutamine, kaassõnade *peale* ja *pärast* kasutamine ning ühend- ja väljendverbituletiste kokku- ja lahkukirjutamine võrreldes eelmiste normingutega vabamaks, mis peaks edaspidi paljud varem riigieksamikirjandites levinud vead ära hoidma.

3. Uurimismeetod ja -materjal

Magistritöö analüüsis osas esitatakse gümnaasiumilõpetajate eksamikirjandites esinenud sagedamad ortograafiavead. Nendena arvestati keelendeid, milles oli eksitud vähemalt kolmel korral. Materjal pärineb emakeeleõppija korpusest (EMMA), kuhu on kogutud Eesti kooliõpilaste kirjutatud tekste. EMMA korpus¹ koosneb erinevatest allkorpustest: eksamikirjandid, koolikirjandid, võistluskirjandid ja põhikooliõpilaste kirjandid. Siinses magistritöös on kasutatud uurimisallikana eksamikirjandite allkorpust.

Analüüsiks võeti korpusest kokku 400 riigieksamikirjandit aastatest 2011 ja 2014, mis on EMMA-s märgenditega tasemegruppideks jagatud (head, keskmised ja nõrgad). Riigieksamikirjandeid on korpuses 2018. aasta seisuga kokku 3353 ning need pärinevad aastatest 1999, 2002, 2005, 2008, 2011, 2014, 2015 ja 2017. Analüüsimiseks valiti eksamikirjandid aastatest 2011 ja 2014, kuna neid on korpuses piisaval hulgal (418 kirjandit aastast 2011 ja 937 kirjandit aastast 2014) ning nende kirjutamisest pole veel kümme aastat möödas. Kirjandeid aastatest 2015 ja 2017 valimisse kaasata ei saanud, kuna neid ei ole korpuses piisaval hulgal (aastatest 2015 ja 2017 on kokku saadaval vaid kolm riigieksamikirjandit). Magistritöösse valiti näiteid kõigist kolmest tasemegrupist, et oleks esindatud erineva kirjutamisoskusega õpilaste tööd. Hea tasemega töid võeti analüüsimiseks 200 (100 kirjandit aastast 2011 ja 100 kirjandit aastast 2014), keskmise tasemega töid 100 (50 aastast 2011 ja 50 aastast 2014) ja nõrga tasemega töid 100 (50 aastast 2011 ja 50 aastast 2014). Kuna tugevamate töödes esines vigu vähem, valiti analüüsitavaid töid rohkem, et sagedamad vead esilduksid analüüsis. Eesmärgiks on norminguvastaste juhtude kvalitatiivne analüüs, milles võrreldakse eksimuste tüüpe kõikides tasemerühmades ja arutletakse vigade võimalike põhjuste üle. Samuti võrreldakse kvantitatiivselt vigade arvu ja osakaalu tasemerühmade kaupa.

---

¹ <https://korpused.keeleressursid.ee/emma/>

Gümnaasiumilõpetajate eksamikirjandeid analüüsitakse siinses magistritöös järgmiste ortograafiateemade kaupa: algustäheortograafia, häälikuortograafia, kokku- ja lahkukirjutamine (alamkategoriad sõnaliikide järgi), poolitamine, võõrnimede käänamine ja ortograafia, morfoloogia ja interpunktsioon. Lisaks on töös välja toodud ka hindajate vead, kus ortograafiaviga märgiti õpilase kahjuks.

Kirjanditest pärinevad laused on töös esitatud muutmata kujul. Näitelaused on kirjutatud kaldkirjas ning veakohad paksus kirjas. Uurimiseks võeti ainult need vead, mis korpuses veaks märgitud, st pole arvestatud hindajatel märkimata jäänud vigu. Näitelauses, milles esines mitu eri tüüpi ortograafiaviga, markeeriti ainult see viga, mis oli peatükis parasjagu vaatluse all. Ortograafiavigade analüüsimisel on arvestatud ka seda, et 2011. aasta kirjakeele norm erines mõnevõrra 2014. aasta omast. 2012. aastal võttis Emakeele Seltsi keeletoimkond vastu mitu olulist õigekeelsusotsust (ajaloosündmuste algustäheortograafia ja ajaloonimetuste õigekiri, kaassõnade *peale* ja *pärast* tähenduse normimine, määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamise normingumuutus).

Andmeid koguti EMMA korpusest 2018. aasta veebruarist aprillini. Töö esimeses etapis otsiti korpusest välja eksamikirjandid, milles esines ortograafiavigu, seejärel kanti vigu sisaldavad näitelaused aastate ja tasemerühmade põhjal Exceli tabelisse. Tabelisse kopeeriti näitelause, märgiti paksus kirjas veakoht ning kirjutati järgmistesse lahtritesse juurde ka vealiik ja põhjendus. Töö teises etapis koostati andmetest risttabelid, mille abil leiti vigade arv erinevates kategooriates. Kolmandas etapis analüüsiti saadud andmeid.

4. Sagedamad vead riigieksamikirjandites

Analüüsipeatükis antakse ülevaade gümnaasiumilõpetajate sagedamatest ortograafiavigadest ning seletatakse näidete toel vigade olemust. Õpilaste vead on jagatud seitsmesse kategooriasse (algustäheortograafia, häälikuortograafia, kokku- ja lahkukirjutamine, poolitamine, võõrnimede käänamine ja ortograafia, morfoloogia ja interpunktsioon), millele lisandub eraldi kategooria hindajate tehtud vigadest. Iga kategooria ülevaate algusesse (v.a hindajate vead) on lisatud kokkuvõttev tabel vigade absoluutarvu ja suhtarvuga. Näidete lõppu on lisatud töö taset märkiv täht (H– hea, K– keskmine, N– nõrk).

4.1. Algustäheortograafia

Algustäheortograafiavigade alla kuuluvad algustähe ja/või jutumärkide kasutamise vead. 200st vaadeldud hea tasemega tööst leiti kokku **30** algustäheortograafiaviga (7,8% kõikide heatasemeliste tööde vigade koguarvust), 100st keskmise tasemega tööst **21** (4,2%) ja 100 nõrga tasemega tööst **29** algustäheortograafiaga seotud viga (4,7%).

Tabel 1. Algustäheortograafiavead tasemeti

Töö tase	Hea	Keskmine	Nõrk
Vigade arv	30	21	29
Osakaal	7,8%	4,2%	4,7%

Rohkelt eksimusi põhjustas selles kategoorias suhtlusportaalide nimede õigekiri (nimed kirjutati väikese tähega või jutumärkides). Kuna 2011. aastal oli üheks kirjanditeemaks „Sotsiaalmeedia mõjust inimsuhetele“ ning selle teema valis suur hulk eksaminande, seostati teemat sageli suhtlusportaalidega, mistõttu kogunes töödesse rohkelt näiteid erinevate suhtluskanalite nimede kohta. Nii suurenes ka tõenäosus sellist tüüpi vigade

tekkeks. Laensõna *internet* kasutamisel tekkisid vead, kui see oli liitsõna osaks (*internetiühendus*, *internetiportaali* vmt). Lisaks eksisid õpilased jutumärkide kasutamisel ning rahvuse ja riigi nimetuse ja nime eristamisel.

Näites 1 on suhtlusportaali Facebook nimi pandud jutumärkidesse ning näites 2 on see kirjutatud väikese algustähega, kuid Keelenõuvakk soovib portaali nimi Facebook kirjutada suure algustähega ja jutumärkideta. Näites 3 on internetiportaali rate.ee aadress kirjutatud jutumärkides ja suure algustähega, ent kehtiva normingu järgi kirjutatakse internetiportalide aadress läbiva väiketähega, nt *www.rate.ee ~ rate.ee*, *www.youtube.com ~ youtube.com*. Käänamine käib sidekriipsu abil: *suhtleb www.rate.ee-s*. (Keelenõuvakk) Näites 4 on suhtlusportalide nimede kirjutamisel kasutatud ülakomasid, mis on samuti norminguvastane. Kui hääldus ja kirja pilt omavahel kokku ei lange, tuleb sõna käämata ülakomaga: Rate'i, Youtube'i. Facebooki puhul pole ülakoma vajalik, kuna kirja pilt vastab hääldusele. (Keelenõuvakk)

(1) Näiteks portaali „**Facebook**“ on sidunud endaga juba üle 600 miljoni inimese, seal hulgas ka suuri ettevõtteid.² (H)

(2) Tallinna Ülikooli rektor T. Land nentis, et õpilastel on sülearvutid ees ning veedetakse aega veebikeskkonnas **facebook**. (H)

(3) Umbes kaheksa aastat tagasi teadis eestlane ainult suhtlusportaali „**Rate.ee**“ (H)

(4) Laevad **orkutisse, rate'sse või facebooki'i** väga ebasüüdsaid pilte üles, või kirjutavad noortele väga kohatuid tekste. (N)

Eksimusi esines ka laensõna *internet* kasutamisel liitsõna osana. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna 30. juuni 2008. a otsuse järgi võib ülemaailmse arvutivõrgu Internet nime kõrval kasutada ka üldnimetust *internet*. Kui suurtähealine nimi kirjutatakse järgneva sõnaga kokku sidekriipsu abil, siis üldnimetusi kirjutatakse kokku ilma sidekriipsuta.

(5) Milliseid muutusi on inimeste suhetesse toonud **Internetipõhised** sotsiaalvõrgustikud?(H)

(6) Sellised kohad on täis igasugu riske, sest ligipääs pole kellelegi keelatud, peab omama vaid **Internetiühendust**. (H)

---

² Näited on esitatud sel kujul, nagu need korpused esinevad. Igas näites on markeeritud ainult see viga, mis on peatükis vaatluse all.

Eksaminandid on kasutanud suurt algustähte (5, 6), aga sellisel juhul peaks sõna kokku kirjutama sidekriipsu abil (*Interneti-põhised, Interneti-ühendust*), mistõttu on siin sobivamad variandid väikese tähega *internetipõhised* ja *internetiühendust*.

Eksimusi esines ka pealkirjade ortograafia reegli rakendamisel, mille kohaselt tuleb pealkirjad kirjutada esisuurtähega ja jutumärkides. Näites 7 on raamatu pealkiri jäänud jutumärkidesse panemata ning näites 8 on muusikali pealkirjas kasutatud läbivat suurtähte koos jutumärkidega.

(7) *Andrus Kivirähk on raamatus **Rehepapp** väga värvikalt kirjeldanud harimata eestlaste juhtumisi: sitast tehakse saia, seepi süüakse ning kõik varastavad kõigilt.* (H)

(8) *Sarnased sõnad on kõlanud Rodgersi muusikalis „**Helisev Muusika**”.* (H)

Mõned algustäheortograafia eksimused olid põhjustatud ilmselt sellest, et õpilased ei osanud otsustada, kas kohanimeline täiend märgib rahvust või geograafilist kohta.

(9) *Pigem nõustun aga lihtsa **Iiri** vanasõnaga - elu mõte on üksteisele tuge pakkuda.* (H)

(10) *Diktatuurist ja kommunistlikust ühiskonnakorrast vabanenuna võeti vabariigi rahaühikuna taaskasutusele **eesti** kroon, jätkati üleminekut turumajandusele ning suurt tähelepanu pöörati kaitsejõudude loomisele.* (H)

(11) *Curtis Readeli kujutab näitusel imepisikesteks tükkideks lõigatud dollaritega **ameerika** sümbolikat ja kupüüridel olevaid sümboliteid moonutab ta irooniaga, et sõnum inimesteni edasi kanduks.* (K)

Näites 9 on õpilane mõelnud tõenäoliselt Iirimaa kui kohta ning hindaja on suure algustähe vaeleks lugenud. Tegemist on iirlaste, mitte Iirimaa vanasõnaga, seega pole selles lauses kohanime reegli kasutamine põhjendatud. Näites 10 ilmneb vastupidine olukord: õpilane on Eesti krooni kirjutanud väikese tähega, aga normingupärane oleks suurtäheoline kuju, sest Eesti kroon on Eesti riigi raha ja riikide nimed kirjutatakse suure tähega. Ka näites 11 peab riiginimi Ameerika olema kirjutatud suure algustähega.

Lausetes 12–15 märgitud sõnad tähistavad üldnimetust ning need tuleks kirjutada väikese algustähega (*president, antiikaeg, laulupidu, vabariiklased*).

(12) *Üha enam leiab meedias kõlapinda Eesti Vabariigi **Presidendi** poolt korraldatud konkursi võitnud sõnad nagu „taristu” või „penipaun”.* (K)

(13) *Kuigi **Antiikaega** toodakse näitena täiuslikust elust, oli sel ajal levinud ja täiesti normaalne homoseksualism ja noorte poiste seksuaalne ärakasutamine, ehk pedofiilia.* (K)

(14) Pole teada, mis, kes või kus oleks eesti rahvas, kui poleks toimunud 1869-nda aasta **Laulupidu** või 1989-nda aasta Balti ketti. (K)

(15) Kuigi mustanahalised said peale **Vabariiklaste** võitu Ameerika kodusõjas vabaduse, paranes nende olukord märgatavalt, alles 20. sajandi keskpaigas. (K)

Õpilased on kirjutanud nime *Nõukogude Liit* (16–17) teise sõna väikese tähega, aga kuna tegemist on riiginimega, tuleb kogu nimi kirjutada läbiva suurtähega. Lisaks on näites 17 veel mitu eksimust: esiteks on *maailmasõda* kirjutatud suure algustähega, aga tegu on üldnimetusega, mis tuleb kirjutada väikese tähega. Teine viga ilmneb nime *Natsi-Saksamaa* puhul, kus on normingupärane läbiva suurtähe ning sidekriipsu kasutamine. Näites 18 peaks Eesti olema kirjutatud geograafilist kohta märkiva suurtähega, sest lause sisu viitab pigem riigile kui rahvusele. Riigil saab olla kodakondsus, rahvusel mitte. (Keelenõuvakk)

(16) Põhjuseks võiks lugeda jälle maavaldusi, mida Saksamaa soovis tagasi ja Nõukogude **liit** juurde vallutada. (K)

(17) Teine **Maailmasõda** sai alguse sellest, kui **natsi Saksamaa** ründas Poolat, kuigi võib ka öelda, et sõda algas juba siis, kui Saksamaa ja Nõukogude **liit** sõlmisid MRP lepingu, mis jagas Euroopa kahe riigi vahel ära. (K)

(18) Siin on loodud turvakodud, mis aitavad põgenikel senikaua kohaneda uute oludega, kuni nad saavad endale **eesti** kodakondsuse. (H)

Lausetes 19 ja 20 on tegu asutuse ja organisatsiooni nimega ning mõlemad tuleb kirjutada läbiva suure tähega: Arco Vara, Euroopa Liit. (Erelt 2016: 27)

(19) Eesmärgiks oli saada **Arco vara** osakud, mille planeerimine võttis ohtralt aega, närvide mängu ja oskusi teostada suurejooneline pettus. (N)

(20) Oleme püüelnud NATO-sse ja **Euroopa liitu** ja pingutanud, et võtta kasutusele euro, neist kõigist on kindlasti kasu aga kõige sellega kaasneb ka vastutus ja kohustused, aga nüüd oleks aeg püstitada eesmärgid meile enestele. (N)

Näidetes 21–22 pole põhjust suurt algustähte kasutada, kuna tegu ei ole mitte pärisnimede, vaid üldnimetustega. (Keelenõuvakk)

(21) Õppisin hindama oma **Kodumaad**. (N)

(22) Seda mõõdeti **Vaikse Ookeani** läheduses meteoroloogilise õhupalliga, kuna see oli kõige kõrvalisem koht maailmas. (N)

Algustäheortograafiavead heades, keskmistes ja nõrkades töodes olid üldjoontes sama tüüpi: põhiliselt valmistas eksaminandidele raskusi suhtlusportaalide nimede

kirjutamine ning rahvuse ja riigi nimetuse ja nime eristamine, kuid töö autor märkas, et keskmistele ja nõrkadele töödele oli iseloomulik sagedane üldnime kirjutamine pärisnime malli järgi (vt eespoolt näited 16–18 ja 21–22), mida heatasemelistes töödes sellisel hulgal ei esinenud.

4.2. Häälikuortograafia

Häälikuortograafiavigade kategooriasse kuuluvad juhud, milles on eksitud näiteks võõrsõnade ortograafias, *-gi/-ki* liite ja klusiilide õigekirjas. 200 hea töö kohta tuli välja **15** viga (3,9%), mis olid seotud häälikuortograafiaga. 100st keskmisest tööst leiti häälikuortograafiavigu **19** korral (3,8%) ning 100 nõrga töö kohta tuli 68 näidet (11%).

Tabel 2. Häälikuortograafiavead tasemeti

Töö tase	Hea	Keskmine	Nõrk
Vigade arv	15	19	68
Osakaal	3,9%	3,8%	11%

Kõige rohkem esines kõigi tasemerühmade puhul eksimusi võõrsõnade ortograafias, kuid korduvalt eksiti ka mõne omasõnaga, nt väär sõnakuju „kuntst“.

Näidetes 23 ja 24 on eksaminandid võõrsõnadest *abiturient* ja *füsioterapeut* ära jätnud *i*-tähe. ÕSi järgi on õiged variandid *abiturientidele* ja *füsioterapeutid*.

(23) Eesti pakub tulevastele **abiturentidele** vaid käputäie erialasid, mida on ülejäänud maailmaga võrreldes mõistmatult ja ebaõiglaselt vähe. (H)

(24) Näiteks võib tuua **füsoterapeutid**, kes teeniksid sama töö eest näiteks Taanis mitmekordset palka. (H)

Näites 25 on võõrsõna kirjutatud *t*-ga, aga normingu järgi on õige vorm *drastiline*. (ÕS 2013)

(25) Miley Cyrust süüdistatakse vaid seetõttu, et tegu on liiga **trastilise** imago vahetusega. (H)

Näites 26 on eksaminand võõrsõna *koordineerima* kirjutanud ühe *o*-ga, aga normingupärane kuju on *koordineerima*. (ÕS 2013)

(26) Läänemaailm aga väidab, et Venemaa ise **kordineerib** ja rahastab separatistide tegevust ning agressiooni põhjused on puhtalt majanduslikud. (H)

Näidetes 27 ja 28 on taas eksitud võõrsõnade õigekirjaga. *Varieeruvad* ja *materiaalsetest* kirjutatakse *i*-ga, kuid sõna *materjal* *j*-ga. (ÕS 2013)

(27) *Need on eri vanuses ja erinevast kultuurist pärinevatel isikutel kohati väga varieeruvad.* (N)

(28) *Tegelikult on ju igati positiivne, et eksisteerib isikuid, kes suudavad loobuda oma materiaalsetest väärtustest, kellegi teise kasuks, kui nad seda ise enam ei vaja.* (N)

Näidetes 29 ja 30 on mõlemas üks täht puudu: õiged vormid on ÕSi järgi agressiivse ja psühholoogiks.

(29) *Samal põhjusel kiideti heaks Vene-Saksa gaasijuhtme rajamine, mis kujutab otsest ohtu kogu regioonile julgeolekule, sest agressiivse välispoliitikaga Venemaa hakkab ilmselt kaitsma oma investeeringut.* (H)

(30) *Mina olen enda eesmärgiks seadnud psühholoogiks või sotsiaaltöötajaks saamise, kuna mulle tundub, et nii saan ma ühiskonda kõige paremini aidata.* (K)

Näites 31 esinev sõna *efekt* tuleb kirjutada ühe *f*-iga, sest pikk *f* ja *š* kirjutatakse ühe tähega. (Erelt 2016: 12)

(31) *Kui inimene omab kindlaid väärtusi ning tunneb huvi kindlate valdkondade vastu, või on nendes otseselt tegev, siis pakub sotsiaalmeedia seal loodud suhete kaudu häid võimalusi eneseteostuseks või täiendamiseks, mis omab positiivset sotsiaalset efekti.* (K)

Näites 32 on eksitud sõna *kunst* kirjutamisel. (ÕS 2013)

(32) *Poliitikas ja kunstis muudetakse tõde vastavalt vajadusele ning teaduses on paljud tulemused vaid oletuslikud.* (H)

Näidetes 33 ja 34 esitatud sõnad kõlavad sarnaselt, aga kirjakuju on neil erinev. ÕSi järgi tuleb tuletis *mõtestada* kirjutada ühe *t*-ga ning *mõttekas* kahe *t*-ga.

(33) *On ju inimese loomuses teadmishimu - vajadus mõista, mõtestada ja nimetada asju nende õigete nimedega.* (H)

(34) *Oma eesmärgi täites jättis ta jälje ajalukku ning tema elu oli igatpidi mõttekas.* (K)

Näites 35 on *j* üleliigne, sest *ü* ja *i* järel üldiselt *j*-i ei kirjutata, kuigi hääldatakse, nt *süüa*, *käia*, *siia*, *riiul*, *minia*. Erand on vaid tegijanime liide *-ja*, millega siinses näites tegemist ei ole. (Erelt 2016: 7)

(35) *Veel kaks sajandit tagasi polnud mõeldavgi, et naine oleks saanud valimas käija, või mõnel juhtival positsioonil olla.* (K)

Sõna *pension* (näide 36) kirjutatakse ÕSi järgi *i*-ga.

(36) *Kõik, kes siit riigist on lahkunud, siia taas teed ei leia, aga enamusi, kui mitte varem, siis **pensjoni** eas siiski leiavad.* (K)

Näites 37 pole eksaminandil meele olnud, et kaashäälikuühendis kirjutatakse iga häälik ühekordselt, olenemata tema pikkusest. Seega on õige kirjakuju *artikli*. (Erelt 2016: 9)

(37) *Kivirähk kirjutas pika **artikkli** sellest, kuidas Eesti mehi peaks saatma päkapikkudena kaevandusse tööle, naistele peab muretsema haldjatiivad ja kodututest saavad mäekollid.* (K)

Näidetes 38–40 on eksaminandid kirjutanud pika sulghääliku kahe tähega, kuigi kehtiva ortograafiareegli järgi kirjutatakse lühikesed sulghäälikud *b, d, g*, pikad *p, t, k* ja ülipikad *pp, tt, kk*. (Erelt 2016: 8)

(38) *Kui inimene veedab oma vaba aja arvutis mängimisega ja suhtlemisega, **rikkub** ta ära oma suhtlemisoskuse päris maailmas.* (K)

(39) *Olen üks nendest **õnnelikkest** inimestest, kes armastab oma kodumaad ja on uhke selle saavutuste üle ning kurb ebaõnnestumiste ja probleemide pärast.* (K)

(40) *Eesti on läbinud väga **pikka** arengutee äärmiselt lühikese ajaga.* (K)

Näidetes 41 ja 42 on eksitud reegli vastu, mille järgi ei jäeta sõnade liitumispiiril ühtegi tähte ära. (Mund 2004: 41) Õige on kirjutada *peaaegu* ja *lõpppunkti/lõpp-punkti*.

(41) *Mere ääres jalutades võib näha ka linde, kes endale veest toitu otsivad ja ilusa ilmaga võib suuremat-elt mägedelt **peaegu** tervet Eestit näha.* (N)

(42) *Just tänu nendele omadustele on Homo Sapiens Sapiens võimeline teatud perioodiks end kokku võtma, leida lühemat teed **lõpppunkti**.* (N)

Näites 43 on eksitud reegli vastu, mille kohaselt *-gi* liitub ainult helilistele häälikutele. Et aga *b* on helitu häälik, on õige vorm *näitabki*. (Erelt 2016: 6)

(43) *See **näitabgi** kuivõrd petlik võib jääda mulje teisest inimesest interneti vahendusel.* (K)

Näidetes 44–46 on eksitud *mata*-vormi õigekirjas. Tegusõna *mata*-vorm on alati ühe *t*-ga (nt *tegemata, tulemata, lubamata*). (Keelenõuvakk)

(44) *Enamasti on nendeks mehed, kes oskavad **õppimatta** ehitustöid.* (N)

(45) *Mündikoguja jaoks on kindlasti need mündid talle armsad ja väärtuslikud, kuid see ei tähenda, et ta neid **ilmtingimatta** vajaks.* (N)

(46) *Kuid nendest **kahtlematta** kõige edukam on internet.* (N)

Erinevalt headest töödest eksiti keskmistes ja nõrkades töödes sageli *i* ja *j*-i õigekirjas ja kaashäälikuühendi reegli rakendamisel. Mõned eksimused tehti ka *-gi/-ki* liite kirjutamisel. Nõrgad tööd eristusid teistest tasemetest selle poolest, et nendes esines hulgaliselt vigu *mata*-vormi moodustamisel, mis kirjutatakse normingupäraselt alati ühe *t*-ga.

4.3. Kokku- ja lahkukirjutamine

Kokku- ja lahkukirjutamine oli siinse uurimuse materjali põhjal üks vearohkemaid kategooriaid. 200st vaadeldud hea tasemega tööst leiti kokku **109** viga (28,3%). 100s keskmise tasemega töös esines kokku **129** viga (25,6%). 100 nõrga tasemega töö kohta ilmnis koguni **250** viga (40,3%). Kokku- ja lahkukirjutamise kategooria on siinses analüüsis rühmitatud sõnaliikide põhjal.

Tabel 3. Kokku- ja lahkukirjutamise vead tasemeti

Töö tase	Hea	Keskmine	Nõrk
Vigade arv	109	129	250
Osakaal	28,3%	25,6%	40,3%

4.3.1. Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine

Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamisel esines teiste sõnaliikidega võrreldes tunduvalt rohkem vigu. Ekslikult kirjutati kõikide tasemete puhul lahku liiki ja laadi näitavaid sõnu (näited 47–49), kuigi reegli järgi tuleb need kokku kirjutada (*ligimesearmastuse*, *pargipinkidel*, *rahaprobleemid*), samal ajal kui kuuluvust näitavaid sõnu (näited 50–52) kirjutati sageli kokku (*tarbimisühiskonna ohvreid*, *elu mõtteks*, *maailma rahvastikust*), kuigi kehtiva ortograafiareegli järgi tuleb need kirjutada lahku. Samuti eksiti nimisõnade kirjutamisel vormipõhimõtte vastu, st nimetavakujuline või lühenenud tüvega sõna kirjutati järgnevast sõnast lahku, aga reegli järgi peaks selle kirjutama kokku. Vormipõhimõtte vastu eksimine oli eriti iseloomulik nõrgatasemeliste töödele.

Lühenenud tüvega sõna lahkukirjutamine järgnevast sõnast oli sage eksimus ka Inger Pürjema (2014: 38) analüüsitud eksamikirjandites. Ta leidis, et suurima osa lahku kirjutatud seda tüüpi näidetest moodustasid *us*-lõpulise täiendosaga liitsubstantiivid (nt *suhklus vahendeid*, *armukadedus meeleolus*).

Näidetes 47–49 on kirjutajad eksinud reegli vastu, mille kohaselt tuleb nimisõna ainsuse omastavas käändes kirjutada järgneva nimisõnaga kokku, kui ta märgib selle nimisõnaga väljendatud mõiste liiki või laadi, moodustab liigimõiste ning vastab küsimusele *missugune?* (*mis liiki?*, *mis laadi?*, *mis?*). (EKK 2007)

(47) Kuid usalduse ja **ligimese armastuse** puudumise tõttu võib üksindus mõjutada elukvaliteeti ning muuta täiesti antisotsiaalseks. (H)

(48) Selliseid inimesi näeb tihti **pargi pinkidel** õlle- või viinapudel näpu vahel. (K)

(49) Vähenemise põhjuseid on mitmeid: **raha probleemid**, uue ilmakodaniku süünd perre, laiskus ja muud huvid, mis takistavad kooli minemist. (N)

Näidetes 50–52 peaksid sõnad *tarbimisühiskonna ohvreid*, *elu mõtteks* ja *maailma rahvastikust* olema lahku kirjutatud, kuna ainsuse omastavas käändes nimisõna vastab küsimusele *kelle?*, *mille?* ning näitab kuuluvust. (EKK 2007) Näites 53 tuleks kirjutada *Skandinaavia maade* normingupäraselt lahku, sest mitmuslik riigi tähenduses esinev *maa* kirjutatakse talle eelnevast suuremat territooriumi märkivast kohanimest lahku, nt *Aafrika maad* = *Aafrika riigid*, *Balkani maad*, *Läänemere maad*, *Skandinaavia maad*. (EKK 2007)

(50) Selliseid **tarbimisühiskonnaohvreid** on meie seas väga palju. (H)

(51) **Elumõtteks** praegusaja noortel on ka saavutada hea haridus. (K)

(52) Sotsiaalmeediaga on maailm võitnud seda, et kuna väga suur arv **maailmarahvastikust** on aktiivseid arvuti kasutajad, on imelihtne kontakti saada kellega tahes ning olenemata asukohast. (N)

(53) Nii tavakodanikel kui ka poliitikutel on saanud harjumuseks tõmmata paralleele Eesti ja teiste **Skandinaaviamaade** vahel, näiteks võrreldes Soomega on siinsed töötasud väga madalad ja liikluskultuuri ei saa Norra omaga võrreldagi. (K)

4.3.2. Omadussõnade kokku- ja lahkukirjutamine

Omadussõnade kokku- ja lahkukirjutamisel eksisid kõik tasemerühmad *ne*-liiteliste sõnade õigekirjas, kuid esines ka üksikuid eksimusi teistes omadussõnades (*üksainus* ja *mittedemokraatlik*). Korduvalt kirjutati lahku eri käändevormides kasutatud sõna *inimestevaheline*, mis traditsioonipõhimõtte järgi kirjutatakse kokku.

ÕSi järgi kirjutatakse kokku sõna *üksainus* (näide 54), samuti teised sarnased sõnavormid: *üksainsam*, *üksainumane*, *üksainuke(ne)* ja *üksainumas*. Näites 55 tuleb sõna kirjutada reeglipäraselt kokku. (Raadik 2015: 58)

(54) *Üks ainus* äpardumine võib rikkuda kogu imidži. (H)

(55) *Mitte demokraatlik* riik ei pruugi seda võimaldada ja võib koguni teadlikult takistada teabe kontrollimist. (H)

Näidetes 56–60 on eksaminandid sõnad lahku kirjutanud, aga traditsioonipõhimõttele tuginedes kirjutatakse *ne*- ja *line*-liitelised omadussõnad eelneva käändsõna (või numbriga) alati kokku, seega õiged variandid on *kuudepikkuseid*, *inimestevahelistes*, *16(-)aastane*, *teistsugused* ja *laiahaardelised*. (EKK 2007)

(56) Peale *kuude pikkuseid* kannatusi sai seitsmik viimaks vabaks ning üle meeletult pika aja oma kodudes ootavate peredega kontakteeruda. (H)

(57) Millised drastilised muutused on toimunud *inimeste vahelistes* suhetes? (K)

(58) Ma olen vaadanud ka dokumentaalfilmi, kus *16 aastane* poiss ei suhtle enam oma sõpradega, lahkus koolist ja elab nüüd oma elu virtuaalmaailmas. (K)

(59) Vanasti, kui arvuteid ei olnud, olid inimsuhted hoopis *teist sugused*. (N)

(60) Eesmärgid ei pea olema ilmtingimata *laia haardelised*. (N)

4.3.3. Tegusõnade kokku- ja lahkukirjutamine

Tegusõnade kokku- ja lahkukirjutamisel põhjustasid kõikide tasemerühmade eksaminandidele probleeme liitüksusi moodustavad *nud-/tud* kesksõnad ühendverbide koosseisus. Kõige vearikkam ühendverbivorm oli selles klassis *kokku puutunud*. Lisaks

kirjutati eelneva sõnaga ekslikult kokku *da*-tegevusnime vormi. 2011. aasta töödes põhjustas palju vigu ka ühend- ja väljendverbide *mine*-tuletiste lahkukirjutus, mis alates 2012. aastast on juba normingupärane.

Näidetes 61–63 on eksitud ühendverbi ja *nud*-, *tud*-kesksõna vormi ortograafiaga. Kui *olema*-verb koos *nud*-kesksõna või *tud*-kesksõnaga moodustab öeldise, tuleb sõnad alati lahku kirjutada. (Raadik 2015: 11)

(61) *Ka mina olen lastekodulastega **kokkupuutunud** ning olnud vabatahtlikuks nende abistamisel.* (H)

(62) *Üks kuldaväärt lause, mis siiani pole mind iialgi **altvedanud**.* (K)

(63) *Ma isegi olen öelnud, et mulle ei meeldi Eestis olla, kuid olen taibanud ja **arusaanud**, et Eesti on mu kodumaa ning mu südames, on ta tähtsal kohal* (N)

Näidetes 64–66 on *da*-tegevusnimi kirjutatud eelneva abimäärsõnaga kokku, kuid nii ühend- ja väljendtepusõnade kui ka teiste verbiühendite puhul tuleb need alati lahku kirjutada (nt *alla neelata*, *edasi lükata*, *ette tellida*). (Raadik 2015: 35–37)

(64) *Haitil ja Jaapanis toimunud loodusõnnetustele järgnenud vastukaja näitab, et kuigi elame endale, võime **kaasatunda** ka teistele.* (H)

(65) *Väga hea on teada, kui kellegil pole midagi teha, kuna siis saab inimesega midagi **kokkuleppida**.* (K)

(66) *1915. aastal ei osatud **ettekujutada** olukorda 21. sajandil, millal inimesed ei oska nende, meeste ja naiste*

Näidetes 67–69 on õpilased eksinud ortograafiareegli vastu, mille järgi kirjutatakse *mine*-tuletised eelneva käänd- või määrsõnaga kokku. Praegu kehtib aga Emakeele Seltsi 2012. aasta otsus, mille järgi võib ühend- ja väljendverbidest moodustatud *mine*-liitelised teonimed kirjutada kas kokku või lahku. (Raadik 2015: 37)

(67) *Veel üks põhjus, miks Eesti rahvaarv väheneb, on kodumaalt **välja rändamine**.* (H)

(68) *Iga inimene, kes püstitab eesmäärke annab oma elule mõtte, olgu selleks kas või juhilubade tegemine või trigonomeetria **selgeks õppimine**.* (K)

(69) *Ning kuna kõrgkoolis õppimine on tänapäeval kallis lõbu, tundub õpingute **mitte lõpetamine** raha **maha viskamisena**.* (N)

4.3.4. Arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamine

Arvsõnade puhul esines kõikides tasemerühmades ainult mõni üksik eksimus, kuna numbrite kirjutamist sõnadega tuli eksamikirjandites harva ette.

Näidetes 72 ja 73 on eksitud arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamise põhireegli vastu, mille kohaselt kirjutatakse sõnad *-teist(kümmend)*, *-kümmend* ja *-sada* eelneva arvsõnaga kokku: nt *viisteist*, *seitsekümmend*, *kakssada*. Sama reegel kehtib ka teiste hulgasõnadega: nt *paarkümmend*, *mõnisada*, *mitukümmend*; lahku kirjutatakse aga *mõni tuhat*, *paar miljonit*, *mõni miljard*. (Erelt 2016: 47) Samad juhised kehtivad ka järgarvude kohta (näide 71), nt *kolmekümmne kaheksane*, *tuhande kuuekümmene*.

(71) Ameerika kuulsal ulmekirjaniku ja visionääri teos „2001: Kosmoseodüsseia” räägib, kuidas inimesed on **kahekümne** sajandi alguses loonud kosmosekolooniad. (K)

(72) Ka osalised kahjud olid suured, sest konflikti käigus pommitati **mitu kümmend** linna maatas. (K)

(73) Kui India kasutab ühe pere kohta kümme liitrit vett päevas, siis ameeriklased **kuus sada** liitrit vett päevas (N).

4.3.5. Määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamine

Määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamises esines erisuguseid eksimusi. Keskmise ja nõrga tasemega töödele olid iseloomulikud vead sõna *nii-öelda* õigekirjas. Korduvalt eksiti ka määrsõna üldreegli vastu, mille kohaselt kirjutatakse määrsõna muudest sõnadest harilikult lahku (*hilja õhtul*, *ammu möödunud*, *kuskil ees* jt). Vormid *iga päev* ja *kogu aeg* olid vigadena esindatud kõikide tasemerühmade töödes. Hea tasemega töödes eksiti vormis *iga päev* üks kord, keskmistes töödes kolm korda ja nõrkades töödes kuus korda. Vormis *kogu aeg* eksiti heades töödes samuti üks kord, keskmistes töödes kolm ja nõrkades kuus korda. Sagedast kokkukirjutust vormides *iga päev* ja *kogu aeg* märkis ka Inga Kukk (2010: 46) oma magistritöös „Kõnekeelsus õpilaskirjandites“. Kukk leidis ühendi *iga päev* kokkukirjutust oma materjalist seitsmel korral ja vormi *kogu aeg* kokkukirjutust kuuel korral. See näitab, et tegu on levinud vigadega, millele tuleks emakeeleõpetuses tähelepanu pöörata.

Näidetes 74–76 esitatud sõnad tuleb ÕSi järgi kirjutada kokku. Liitmäärsõnade üldreegel ütleb, et ühise määrsõnalise väljendi moodustavad sõnad kirjutatakse kokku. Samas kuulub *sellegipoolest* olemuselt ebakindlate kokkukirjutiste hulka. (EKK 2007)

(74) *Seda mitte **see tõttu**, et riik oleks seda teinud, vaid eestlane ise on ohjad enda kätte haaranud ning tegutsema asunud.* (H)

(75) ***Sellegi poolest** teame, et muutuva maailmaga muutuvad ka kriisikoldded ning viga korrates võib juhtuda, et eksimus osutub mõjuvaks ratsionaalseks lahenduseks.* (H)

(76) *Nende peale, kel haridustee **millegi pärast** pooleli on jäänud, vaadatakse viltu.* (N)

Näites 77 esitatud *taas kord* tuleb normingupäraselt lahku kirjutada. (Keelenõuvakk)

(77) ***Taaskord** arvan, et sarnaselt ilu- ja teaduskirjandusele on ka pressi olulisemaid mõjusid inimese tõekspidamistele just enese ja teiste mõistmise võime arendamine ning oskus käituda kaaslaste suhtes empaatiliselt.* (H)

Näites 78 esitatud sõna saab kirjutada kokku nii sidekriipsu abil kui ka ilma, seega on õiged variandid *võib-olla* ja *võibolla*. (ÕS 2013) Lahku saab sõna kirjutada ainult siis, kui tegu on verbikonstruktsiooniga.

(78) ***Võib olla** oleksime olnud isegi edukamad kui soomlased, kuid see on ainult spekulatsioon.* (K)

Näites 79 peab sõna olema normingupäraselt lahku kirjutatud, sest kirjakeelsed kujud on *kus kohas*, *kust kohast* ja *kuhu kohta* (mitte „kuskohas“, „kustkohast“, „kuhukohta“). (Keelenõuvakk) Kuna siinne näitelause väljendab ilmekalt ülekantud tähendust, tundub selline norming ebaloosulik.

(79) ***Kuskohast** peab üks tudeng sellise raha leidma?* (K)

Näites 80 on kaassõna fraasist tekkinud iseseisva tähendusega määrsõna, mistõttu kirjutatakse see kokku. 2013. aasta ÕSi järgi võib sõna ka lahku kirjutada, kuid 2011. aastal oli normingupärane vorm ainult *päevapealt*.

(80) *Seda probleemi ei lahenda kohe, kuid enda suhtumist saab küll **päeva pealt** muuta.* (K)

Näidetes 81 ja 82 on eksaminandid kirjutanud sõna kokku, kuid normingupäraselt kirjutatakse *iga päev* lahku. (ÕS 2013)

(81) ***Igapäev** Tartu või Tallinna vahet sõita on liiga kulukas ning siis ei jää üle muud võimalust, kui ära kolida.* (H)

(82) *Laudas oli seeaeg kümme lehma ja kuus siga, kes **igapäev** süüa tahtsid.* (N)

Sõna *kogu aeg* (näited 83–84) saab kirjutada kokku ainult siis, kui sõnale on tekkinud uus tähendus: nt viieetapilise võidusõidu *koguaeg*.

(83) Autosid tehakse **koguaeg** juurde – need on muutunud inimeste igapäevasteks vahenditeks. (K)

(84) Inimesed avaldavad arvamust **koguaeg**, aga erinevates suhtlusportaalides ja mujalgi internetilehekülgedel tehakse seda vahest liiga julgelt. (N)

Näidetes 85 ja 86 pole kumbki eksaminand kasutanud sõna *nii-öelda* õiget kirjakuju, sest ÕSi järgi võib sõna kirjutada ainult sidekriipsuga (sama ka variandi *nii-ütelda* puhul).

(85) Peale **nii öelda** kuuma sõja lõppu järgnes külm sõda, mis ei lasknud taas inimestel rahus elada ning kardeti pidevalt uue sõja puhkemist. (K)

(86) Sellega algas ka **nii öelda** „tarbimisajastu”. (N)

4.3.6. Kaassõnade kokku- ja lahkukirjutamine

Kaassõnade kokku- ja lahkukirjutamises eksiti peamiselt kaassõnade kirjutamise üldreegli vastu. Eksaminandid kirjutasiid ees- või tagasõna selle juurde kuuluva käändsõnaga kokku, kuigi kaassõnade üldreegli järgi tuleb sõnad teineteisest lahku kirjutada (nt *mööda teed*, *teed mööda*, *ukse ees*, *peale selle*, *maad ligi*, *õhtu poole*). (Erelt 2016: 53)

Näidetes 87–89 on õpilased eksinud kaassõnade kirjutamise üldreegli vastu ning fraasid tuleb lahku kirjutada (*üle jõu*, *kõne allagi*, *elu jooksul*). (EKK 2007)

(87) Pigem on otstarbekas osta **ülejõu** käiv toode pangalaenuga ja kohe. (H)

(88) Teistest erinemine ei tule ju **kõneallagi**. (K)

(89) Inimesed püstitavad endile **elujooksul** sadu erinevaid eesmärke. (N)

Normingupäraselt kirjutatakse *pool*, *poole*, *poolt* eelnevast käändsõnast lahku, seega on näidetes 90 ja 91 esinenud sõnade korrektsed kirjakujud *igal pool* ja *teisel pool*. Kasutajates võib tekitada segadust reegel, et *pool*, *poole*, *poolt* on mõnel juhul võimalik ka eelneva sõnaga kokku kirjutada – seda juhul, kui tegu on määrsõnaga, nt *sealpool*,

sinnapoole, sealtpoolt, väljaspool, väljapoole, väljastpoolt, tagapool, tahapoole, tagantpoolt. (EKK 2007)

(90) *See probleem on **igalpool** maailmas, kuid õnneks arenenud riikides veidi vähem kui arengumaades, kus võimalused puuduvad.* (H)

(91) *Nüüd võib kirja saata meie väiksest Eestist Austraaliasse, mis asub **teiselpool** maakera ja seda vaid mõne sekundiga.* (N)

4.3.7. Asesõnade kokku- ja lahkukirjutamine

Asesõnade kokku- ja lahkukirjutamisel eksiti kõikide tasemerühmade puhul sõnavormides *seesama/needsamad*. Keskmistes ja nõrkades töödes põhjustas korduvalt vigu ka sõna *igaiüks*.

Normingu järgi kirjutatakse liitasesõna *seesama* (mitmuses *needsamad*), mis näidetes 92–95 on lahku kirjutatud, kõikides käänetes alati kokku. (ÕS 2013)

(92) *Tarbimisele orienteeritud ühiskonna juurde kuuluvad **need samad** temaatilised esemed, mis lainetena poelette üle külvavad.* (H)

(93) *Just **see sama** igavus näitab veel ühte tähtsat saavutust: hoolimata poliitikute üksteise ärapanemisest, on Eestis stabiilne sisepoliitika.* (K)

(94) *Sotsiaalmeedia teeb inimesel **need samad** maitsemeeled nüriks, raamatut lugedes saaks ta natuke aimu autori nõ maitsest, aga ta ei suudaks seda rikastada oma ainulaadse maitsega.* (K)

(95) ***See sama** artikkel ilmus ka SL Õhtulehes.* (N)

Näidetes 96 ja 97 toodud sõna käänatakse normingu järgi *igaiühe, igaiüht ja igaiühte, igaiühesse ja igaiühte*. Lubatud on ka vorm *igalühel* kokkukirjutatuna. (ÕS 2013)

(96) *Kui palju meist **iga üks** kirjutab Interneti, on meil endil otsustada.* (K)

(97) *Kui väitjaid on palju ja **igal ühel** on oma tõde, siis kes neist eksib või on tõepoolest võimalik, et tõde on suhteline?* (N)

Hulgaliselt esines kokku- ja lahkukirjutamise kategoorias vigu nimisõnade ja tegusõnade kokku- ja lahkukirjutamisel, teiste sõnaliikide puhul leidis eksimusi vähem. Kui heatasemelistes töödes esines kokku- ja lahkukirjutamise eksimusi rohkem kui pooltel juhtudel, siis keskmistes töödes oli iga töö kohta rohkem kui üks sellist tüüpi viga ning nõrkades töödes eksimusi üle kahe korra rohkem kui vaadeldud töid.

4.4. Poolitamine

Poolitamisvigu esines uuritud töödes vähe: 200 vaadeldud hea tasemega tööst leiti **neli** (1%), 100 keskmisest tööst leiti **üheksa** (1,8%) ning 100 nõrgast tööst **kümme** poolitamisviga (1,6%).

Tabel 4. Poolitamisvead tasemeti

Töö tase	Hea	Keskmine	Nõrk
Vigade arv	4	9	10
Osakaal	1%	1,8%	1,6%

Kõikides tasemetes eksiti kõige rohkem reegli vastu, mille järgi kuulub täishäälikute vahel asetsevatest järjestikustest kaashäälikutest viimane järgmisse silpi (98, 99). Samuti esines korduvalt eksimusi reegli vastu, mille järgi üksik kaashäälik täishäälikute vahel kuulub järgmisse silpi (100, 101). (Erelt 2016: 10)

(98) *Võrreldes varasema ajaga ostab inimene lisaks lihavõtte- ja jõulukaubale ka Halloweeni **kõrvi-tsaid** ning valentinipäeva südametega karusid ja patju.* (H)

(99) *Juba väiksest peale võttes osa pidudest ja koosolemistest, kus lauldakse, **tan-tsitakse**, näideldakse või esitatakse luuletusi.* (N)

(100) *Kui õpilasel tekib **võim-alus** minna välismaale kooli, siis tavaliselt ka kohe minnakse.* (K)

(101) *Võimetest **teadlik-um** olek võimaldab teadlikumaid otsuseid.* (K)

4.5. Võõrnimede käänamine ja ortograafia

200st uuritud hea tasemega tööst leiti kokku **18** näidet (4,7%), milles oli võõrnimi kas valesti kirjutatud või norminguvastaselt käänatud. 100st uuritud keskmise tasemega tööst leiti kokku **14** sarnast näidet (2,8%) ning 100 nõrgast tööst **9** näidet (1,4%).

Tabel 5. Võõrnimede käänamise ja ortograafia vead tasemeti

Töö tase	Hea	Keskmine	Nõrk
Vigade arv	18	14	9
Osakaal	4,7%	2,8%	1,4%

Kõikides tasemerühmades põhjustas palju eksimusi ülakoma märkimine või märkimata jätmine võõrnimedes. Ka suhtlusportaali Facebook nime norminguvastane käänamine oli iseloomulik kõikidele tasemerühmadele.

Näidetes 102–104 on nime Facebook käänatud kas sidekriipsu või ülakoma abil, kuid normingupärane on kirjutada see nimi jutumärkideta ning ülakoma või sidekriipsuta. Näidetes 105 ja 106 on normingupärane kasutada nime käänamisel ülakoma, sest nimi lõpeb kirjas täishäälikuga, aga häälduses kaashäälikuga. Õige variant on seega *Skype'i*. (Keelenõuvakk)

(102) *Igapäevaselt kasutatakse **Facebook-i**, **Twitter-it** ning teisi sarnaseid lehekülgi.* (H)

(103) *Mõnedel andmetel on „**Facebook**”-i kasutajate arv tõusnud neljasaja viiekümne miljonini.* (H)

(104) *Lisatakse sõbraks **Facebook’is** juba siis, kui on paar sõna vahetatud kusagil ning tutvutakse lähemalt suhtlusportaali kaudu.* (K)

(105) *Loomulikult aitas sellele kaasa **Skypei** loomine.* (K)

(106) *Oleme tuntud **Skype** ja „Teeme ära” kampaania poolest.* (N)

Võõrnimede ortograafias esines ka ilmselt kirjutaja teadmatusest tulenevaid vigu (näited 107 ja 108). Õiged nimekujud on *Timotheus* ja *Einstein*.

(107) *J. Krossi teose „Keisri hull“ peategelase **Thimoteus** von Bocki eesmärk oli kaotada ebavõrdsus talupoegade ja aadlike vahel.* (H)

(108) *Siinkohal ütleks Albert **Einschtein**: „Kõik on suhteline”.* (H)

Neljas järgnevas näites (109–112) on kirjutaja jätnud kasutamata ülakoma, mis on vajalik häälduse märkimiseks (õiged variandid Maslow’, Sartre’i, Wilde’i ja Dumas’). (EKK 2007) Lisaks on näite 112 puhul jäänud hindajatel tähele panemata autori eesnime õige kirjakuju, mis on *Alexandre*. Näites 113 on taas eksitud ülakoma

kasutamiseks. *Gatesi* kirjutatakse ilma ülakomata, kuna nimetav kääne lõpeb nii kirjas kui ka häälduses *s*-iga. (Keelenõuvakk)

(109) *Meie kõigi vajadused on lihtsad ja ühesugused, Maslow* püramiid kehtib meie kõigi kohta, kuigi kahjuks mõned pole seda nõus tunnistama. (H)

(110) Tänapäeva noor ei näe vajadust maadelda *Sartre* eksistentsialistlike ideedega, sest *Coelho* looming serveerib mõttetead justkui kandikul, kõrvaldades igasuguse vajaduse mõttetöös. (H)

(111) Tõestust sellest annab *Oscar Wilde* teos „*Dorian Gray portree*“. (K)

(112) Palju traagilisem oli olukord *Aleksandr Dumase* raamatus „*Krahv Monte-Cristo*“ *Edmund Dantel*, kelle elu võttis pikka ja julma pöörde vanglasse, Ifi kindlusesse vangistatuna hoidis teda elus eesmärk nimega kättemaks. (N)

(113) Sotsiaaltööstused on loodud erinevate ettevõtete poolt või inimeste poolt, kuid interneti jumalaks ehk loojaks peetakse *Bill Gates'i*, kes asutas *Microsofti* 1975 aastal. (N)

Näites 114 on õpilane eksinud eestikeelse linnanime *Peterburi* käänamisega, mille sisseütlev kääne on *Peterburi(sse)*. Venekeelne *Sankt-Peterburg* on sisseütlevas käändes *Sankt-Peterburgi*. (Keelenõuvakk) Näite 115 puhul on õige kirjakuju kas *Hiiobi* sõnum või *hiiobisõnum*. (ÕS 2013)

(114) Selleks tuuakse üsna suur osa sõjalaevastikust *Peterburgi*, mis on vaid kiviviske kaugusel Eesti piirist ja Tallinnast. (K)

(115) Eestlastele tuleb kindlasti *Iiobi* sõnumina süüdistus natsionalismis. (K)

Võõrnimede ortograafia ja käänamise jaotises heade, keskmiste ja nõrkade tööde põhilised veatüübid üksteisest ei erinenud. Kõikides tasemerühmades eksiti sageli suhtlusportaalide nimede käänamisel ning ülakomade kasutamisel võõrnimedes.

4.6. Morfoloogia

Morfoloogiavigade hulka loeti siinses magistritöös käänd- ja pöördõnavormide moodustamisel tehtud vead (näiteks *likkus*-liiteliste sõnade käänamise vead, *sid*-lõpulise mitmuse osastava vormi kasutamine ilma *d*-lõputa, astmevahelduse eksimused, *ik*-liiteliste sõnade käänamise vead). 200st vaadeldud hea tasemega tööst leiti morfoloogiavigu 34 korral (8,8%). 100s keskmise tasemega töös esines samuti 34 viga (6,8%) ning 100st nõrgast tööst leiti morfoloogiavigu 45 korral.

Tabel 6. Morfoloogiavead tasemeti

Töö tase	Hea	Keskmine	Nõrk
Vigade arv	34	34	45
Osakaal	8,8%	6,7%	7,2%

Sagedaseks probleemkohaks oli kõigi tasemerühmade puhul *likkus*-liiteliste sõnade käänamine ning normingule mittevastava vormi *tahaplaanile* kasutamine. Sõnakuju *tahaplaanile* esinemist õpilastöödes on täheldanud ka Kukk (2010: 40), kelle uuritud materjalis esines see kokku neljal korral. Siinse töö materjalis esines liitsõna *tahaplaanile* kuuel korral, millest ilmneb, et sellele kui püsivale eksimusele on vaja õpetamisel tähelepanu pöörata.

Näidetes 116 ja 117 on eksitud reegli vastu, mille kohaselt tuleb liitliide *-likkus* (*-lik* + *-us*) kirjutada käändevormides alati kahe *k*-ga. Tegemist on sagedase veaga, mille põhjuseks võib olla liidete *-lik* ja *-likkus* segiajamine. (Mund 2004)

(116) *Maailmas on väga palju inimesi, kes ei usu sõdade vajalikusse, kuid aitavad sellegipoolest neile kaasa just samamoodi - vastutust delegeerides.* (H)

(117) *Kuigi ma võib-olla neid asju tarbin, saan nende ebavajalikusest aru, kui lähen metsa matkale..* (K)

Näidetes 118 ja 119 esitatud sõna *pere* ainuõige vorm osastavas käändes on *peret*, aga viimasel ajal näeb isegi ajakirjanduses tihti ilma *t-lõputa* osastava käände vorme. Sama tendents on ilmnunud ka sõna *kõne* puhul, mida samuti järjekindlalt ilma lõputa käänatakse. (Pullerits 2014) Kuna vigu sarnast tüüpi sõnades tehakse keelekasutuses väga palju, annaks see keeleteoimkonnale alust arutada, kas *pere*-tüüpi sõnade käänamisel võiks rööpselt lubada ka ilma *t-lõputa* osastava vormi.

(118) *Näiteks noorena vaeses peres üles kasvanud inimene seab omale eesmärgiks saada tulevikus rikkaks, aidata oma pere ning hiljem ka teisi ühiskonnas raskustes vaevlevaid kodanikke.* (H)

(119) *Eluheidikud, kellel pole pere, tööd ega elukohta, nemad ei saavuta elus midagi.* (N)

Näidetes 120 ja 121 liitsõna esimest poolt ei käänata. Õige vorm on *tagaplaanile*. Eksaminandi valitud vorm on õigekeelsussõnaraamatus antud loogelistes sulgudes, mis tähendab ebasoovitavat vormi. (ÕS 2013)

(120) *Kui proovida meedias tahaplaanile jääda ja enda elust võimalikult vähe avalikustada, hakkab meedia keskenduma detailidele, mis võivad täiesti tähtsusetud tunduda.* (H)

(121) *Muidugi peeti lugu ka muudest taluga seotud töödest, aga need jäid rohkem **tahaplaanile**.* (K)

Näidetes 122 ja 123 on kirjutajad lühendanud kõnekeele eeskujul *sid*-tunnuselise mitmuse osastava vorme, mis pole normikirjakeeles korrektne. Habicht jt (2006: 5) on leidnud, et *si*-vormi kasutamist soodustavad selle lühidus ning keelekasutaja jaoks loomulikuna tunduv (piisavalt markeeritud) *si*-tunnuseline partitiiv, millel on murdekeelne taust. Kukk (2010: 26) leidis oma magistritöös, et lühike *si*-vorm tundub õpilaste jaoks asjakohasena ning on väga levinud internetikeeles, aga ka õpilaste omavahelisel suhtlemisel, mistõttu on suurenenud ka selle vormi kasutamine tundides vastamisel.

(122) *Miljonid inimesed üle maailma, eelkõige noored, kasutavad internetis erinevaid suhtlusportaale nagu Orkut, Myspace või Facebook, postitades sinna endast pilte, lisades **videosi** ning mängides mängu.* (K)

(123) *Inimesed avaldavad blogides oma mõtteid, **muresi** ning **lugusi**, mida nad tahavad oma sõpradega jagada.* (N)

Näidetes 124–127 on õiged vormid *kellelgi*, *kellelegi* ja *kellegagi*, kuna rõhuliide peaks paiknema pärast käändelõppu (mitte „kellegisse“, „kellegile“, „kellegil“). Näites 127 on kirjutaja käändelõppu topeldanud. Normingupäraseks loetakse aga vormi *millestki*. (Keelenõuvakk)

(124) *Väga hea on teada, kui **kellegil** pole midagi teha, kuna siis saab inimesega midagi kokkuleppida.* (K)

(125) *Armud ei antud **kellegile**.* (N)

(126) *Blogi on õige avaldada vaid juhul, kui soovid oma tegemisi ja mõtteid **kellegiga** jagada.* (N)

(127) *Praegu on palju kohata, et inimesed räägivad kõik jutud interneti teel ära ja kokkusaades ei ole neil enam **millestki** rääkida.* (N)

Näidetes 128 ja 129 on kirjutaja teinud vea tüvemitmuse vormide moodustamisel, st mitmuse tunnuseks on valitud vale vokaal. Õige lõpuvokaal on mõlema sõna puhul *u*: *tarku* ja *arusaamu*. (ÕS 2013)

(128) *Ühiskond vajab **tarke** inimesi, kuid kõik ei saa haridust omandada ressursside vähesuse tõttu.* (K)

(129) *Selline käitumine võib tekitada väärastunud **arusaame** elust.* (K)

Näites 130 on eksitud astmevahelduseta sõna vormi moodustamisel. Verbi *taotlema* vormide moodustamisel tüvi ei muutu ning õiged vormid on *taotleda*, *taotlema*,

taotlenud, taotletakse, taotleti, taotletud, taotletav. Nõrgaastmelised vormid (nt „taodelda“) on väärad. (Keelenõuvakk)

(130) *Ja kindlasti toetab riik seda, et väga heade hinnete korral, on tal võimalus taodelda tasuta riiklikku õppekohta, kus riik maksab õpilase õppemaksu eest ise.* (K)

Näites 131 on eksitud astmevaheldusliku sõna *teemant* käänamisel. Õige mitmuse nimetava vorm on *teemandid*. (ÕS 2013)

(131) *Kosmoses oleks veel võimalik tekitada süsisniknanotorusid, mis on tugevamad materjalid kui teemandid.* (K)

Näites 132 on eksitud sõna *õudne* käänamisel, mille ainsuse omastav kääne on *õudse* (mitte „õudsa“) ja mitmuse osastav *õudseid* (mitte „õudsaid“). (ÕS 2013)

(132) *Kui ka vaadata neid õudsaid katastroofe mis on maailmas toimunud siis tegelikult me näeme kui palju toetust need riigid saavad.* (K)

Näites 133 ja 134 on eksitud sõnade pööramisel. Sõna *töötama* kuulub ÕSis *elama*-tüübi alla. Sellesse tüüpi kuuluvates sõnades pööramisel tüvi ei muutu, seega on õige vorm *töötatud*. Sõna *andma* kuulub ÕSi järgi astmevaheldusliku *saama*-tüübi alla. Sellesse tüüpi kuuluvates sõnades on umbisikulise tegumoe tunnus *-takse*, seega on õige vorm *antakse*.

(133) *Me elame 21. sajandil, on välja töödatud ja -mõeldud väga palju erinevaid leiutisi ja innovatiivseid lahendusi, mis olid kümneid aastaid tagasi täiesti tundmatud, kuid mis nüüd on muutunud osaks meie igapäeva elust.* (N)

(134) *Meie eest hoolitsetakse, meid kasvatatakse, andakse nõu, jagatakse elutarkusi ning lastakse läbi lüüa meil selles raskes ühiskonnas, milles tuleb meil leida oma eesmärk ja see täide viia.* (N)

Näites 135 on sõna *internet* osastava käände vorm moodustatud nõrgaastmelisena ja kirjutatud ühe *t*-ga, kuid normingu järgi on õige osastava vorm *internetti*. (ÕS 2013)

(135) *Interneti kasutatakse ka reklaamiks, enamus asutustel, mis eksisteerivad on oma koduleht, kust saab asutuse kohta informatsiooni.* (N)

Näites 136 on eksitud lühikese ülivõrde moodustamisel. Normingupärane on lühikese ülivõrde vorm *suurim*. Emakeeleõpetaja Anu Pedaja-Ansen on kirjutanud, et norminguvastaste diftongiliste ülivõrrete sage kasutamine tuleneb tõenäoliselt sellest, et keeleteadajad ei pruugi tunnetada keskvõrde ja lühikese ülivõrde vormide vahel selget piiri. (Pedaja-Ansen 2015: 14)

(136) *Suureim* osa loomadest piirdub väiksema ülesannete arvuga. (N)

Morfoloogiaeksimused keskmistes ja nõrkades töödes erinesid heatasemeliste tööde eksimustest selle poolest, et tunduvalt rohkem tehti vigu eri tüüpi mitmuse osastava käände moodustamisel ning mitmete üksiksõnade (*keegi, teemant, õudne*) käänamisel. Nõrkades töödes oli sagedaseks veaks ka osastavas käändes *d*-lõpu ärajätmine. Lisaks leidus nõrkades töödes hulgaliselt näiteid sõna *internet* kirjutamise kohta osastavas ja sisseütlevas käändes ühe *t*-ga.

4.7. Interpunktsioon

Interpunktsioon oli vearohke kategooria kõikides tasemerühmades, kuid eriti palju esines vigu keskmistes ja nõrkades töödes. Interpunktsioonivead jagati esinenud tüüpide kaupa klassidesse: liitlause kirjavahemärgistamise vead, lauselühendi kirjavahemärgistamise vead, ühendsidendite kirjavahemärgistamise vead, täiendi kirjavahemärgistamise vead ja *kui/nagu* kirjavahemärgistamise vead. 200st uuritud heast tööst leiti **175** interpunktsiooniviga (45,5%). 100st keskmise tasemega tööst leiti **277** interpunktsiooniviga (55,1%) ning 100s nõrga tasemega töös ilmnas **210** interpunktsiooniviga (33,8%). Kõikide tasemerühmade jaoks osutus keeruliseks kõrvallauseste komastamine, aga eksiti ka lauselühendites ja *kui/nagu* kirjavahemärgistamisel.

Tabel 7. Interpunktsioonivead tasemeti

Töö tase	Hea	Keskmine	Nõrk
Vigade arv	175	277	210
Osakaal	45,5%	55,1%	33,8%

4.7.1. Liitlause kirjavahemärgistamise vead

Komastamisel eksisid õpilased kõikide tasemerühmade puhul sageli osalauseste piiride tajumisel, mistõttu jäeti korduvalt kõrvallausest pealausest komadega eristamata. Eriti

probleemne oli *ja/ning* komastamine. Mõnel juhul on eksaminandid ka rinnastavate sidesõnade (*aga, kuid, vaid* jt) ette koma märkimata jätnud.

Näidetes 137–141 on eksaminandid eksinud reegli vastu, mis näeb ette, et kõrvallause tuleb pealausest alati koma(de)ga eraldada. Ka siis, kui uus osalause algab rinnastava sidesõnaga *ja* või *ning*. Komaga eraldamist ei nõua ainult rinnastatud kõrvallause, kui neid seob sidesõna, mille ette koma ei panda. Komastamisraskusi põhjustab see, et sidendi piirid ja koma asukoht ei pruugi alati olla päris selged. Samuti pole kõrvallause vahetõlkes mittelauselise tarindiga alati ühemõtteline. (Erelt 2006: 140)

(137) *Inimese peab olema midagi, mida ta tahab ja midagi, mis on väärt elamist.* (H)

(138) *Koloniseeritud rahvastel puudus julgus ja relvastus, et end vabaks võidelda ning nad leppisid olukorraga ja allusid emamaa nõudmistele.* (K)

(139) *Ei ole vaja oodata kuni kiri kohale jõuab ja veel rohkem oodata oma kirjale vastust.* (N)

(140) *Ta ei andnud alla vaid mõistis, et tema võimuses pole muuta teisi, kuid ta saab parandada iseennast.* (H)

(141) *Kõige suuremat tuge, mis inimene võib ealeski saada on ikkagi lähedastelt.* (N)

Näites 142 on koma ebavajalik, sest ei järgne uut osalause (puudub öeldis).

(142) *Sealses keskkonnas on võimalik kas anonüümselt või mitte kirjutada enda sisemuses toimuvat, kritiseerida ja jagada seda teistega, ilma füüsilise kohalolekuta.* (H)

Näites 143 puudub koma *ja* ees. Eksaminand pole siin tajunud, et tekib uue mõttega osalause. Ka rindlauses eraldatakse osalause üksteisest komadega. (EKK 2007)

(143) *Aga nagu ütleb vanasõna: julge hundi rind on rasvane ja proovima peab, sest kui ei katseta, võib ilma jääda hindamatust kogemusest.* (H)

Näites 144 on koma üleliigne, kuna rindlauses sidesõnade *ja, ning, ega, ehk* ja või puhul kirjavahemärke enamasti ei kasutata, nt *Vihma sajab ja päike paistab*. Koma pole vajalik, sest sama osalause jätkub ega teki mõttepööt. (EKK 2007)

(144) *Christopher McCandless otsustas kogu oma materiaalse vara kas heategevuseks annetada või lihtsalt hävitada, ning seejärel oma problemaatilise pere juurest jäljetult lahkuda, võttes oma sihtmärgiks totaalse isolatsiooni Alaska metsikus looduses.* (H)

Näites 145 on eksaminand eksinud rindlause kirjavahemärkide reegli vastu. Komaga eraldatakse rindlauses osalause (v.a *ja, ning, ega, või*). (EKK 2007) Selles kohas, kuhu õpilane koma on pannud, omaette osalause ei ole.

(145) *Spordiga tegelemine on ainus võimalus oma keha heas füüsilises vormis hoida, ning tervist tugevdada.* (K)

4.7.2. Lauselühendi kirjavahemärgistamise vead

Lauselühendi kirjavahemärgistamises tekitab kõikide tasemerühmade jaoks probleeme eelkõige *des*-lauselühendi komastamine, kuid vigu esines ka *mata*-lauselühendi puhul.

Näidetes 146–151 on eksitud *des*- ja *mata*-lauselühendite komastamisel. „Eesti ortograafia“ (2016) järgi tuleb mõlemad lauselühendid ülejäänud lausest komadega eraldada, kui peasõna asub osalause algul. (Erelt 2016: 75) Samas võib „Lause õigekeelsusest“ (2006) leida täpsustava reegli, mille järgi on määrusliku *des*- ja *mata*-lauselühendi komakasutus vaba, kui põhilause ees paiknevad lühendid, milles käändeline tegusõnavorm on lühendi algul, ning põhilause järel paiknevad lühendid, milles käändeline tegusõnavorm on lühendi lõpus (näide 146). Pikemate lühendite korral on soovitatav siiski koma kasutada. (Erelt 2006: 152) Kuna lauselühendite komastamise reeglid pole kõikides allikates ühesuguselt sõnastatud, võiksid õpetajad töid hinnates ka seda asjaolu arvesse võtta ning otsustada mitmeti mõistetavatel juhtudel õpilase kasuks.

(146) *Olles ka ise Facebook'i kasutaja mõtlen tihti, et see ei ole enam normaalne, mis seal toimub.* (H)

(147) *Kodu ootab lahkujaid alati tagasi, sest kodu ei mõista hukka, vaid toetab sõltumata olukorrast.* (H)

(148) *Nauditi elu juues veini, osaledes uhketel pidustustel ja elati lihtsalt lõbusat elu.* (K)

(149) *Enamik inimesi saadab oma elupäevad looja saavutamata midagi ja aitamata kaasa ühiskonna arengule.* (K)

(150) *Nõukogude Liit okupeeris Eesti väites, et tuli meile appi.* (N)

(151) *Teadlased tõid välja statistika võrreldes Indiat Ameerikaga.* (N)

4.7.3. *Kui* ja *nagu* kirjavahemärgistamise vead

Kui ja *nagu* kirjavahemärgistamises tekitas kõikides tasemerühmades probleeme võrdlutarindi komaga eraldamine. Headele ja keskmistele töödele oli iseloomulik *nagu* komaga eraldamata jätmine, kui seda sõna kasutati tähenduses „näiteks“. Lisaks märgiti heades töödes korduvalt koma ka sidendi *kui ka* ette, mis kirjavahemärgistamist ei nõua. Nõrgatasemelistes töödes jäeti sageli *kui* ette koma panemata, kuigi järgnev tarind sisaldas öeldisverbi.

Näidetes 152–154 on eksitud võrdlussidesõnade *kui* ja *nagu* komastamisega. Argo Mund ja Maire Raadik kirjutavad oma 2006. aasta artiklis „Komaga ja komata“, et võrdlussidesõnade komastamiseks tuleb ära tunda kõrvallause. Kui võrdlussõna alustab kõrvallause (sõnale *kui* või *nagu* järgnevas lauseosas leidub öeldis), on koma lisamine vajalik, muidu aga mitte. Kui öeldis puudub, on tegu võrdlutarindiga, mis koma ei nõua. (Mund, Raadik 2006: 158)

(152) *Suhtlusportaalide kaudu suheldes tunneb inimene ennast turvalisemalt, **kui** reaalses elus.* (H)

(153) *Tänapäeval, aga on naistel samasugused õigused, **nagu** meestelgi.* (K)

(154) *Palk on tal suurem, **kui** mõne Eesti riigikogu töötaja oma.* (N)

Näidetes 155 ja 156 on sidend *kui ka* muust lausest komaga eraldatud, aga kehtivale ortograafiareeglile toetudes see rinnastav sidend koma ei nõua. *Kui ka* ette pannakse koma ainult sel juhul, kui rinnastav sidesõna tuleb ette põimlauses pea- ja kõrvallause piiril või kahe eri astme kõrvallause vahel. (Mund, Raadik 2006: 158).

(155) *Põgeneti nii halvatud mehe hoolitsemise kohustuse eest, **kui ka** sooviga seiklustesse sattuda.* (H)

(156) *Seepärast võibki kodust lahkumine reisile või välismaale elama minnes olla nii tore vahepala, mis mõneminutilise kaalumise tulemusel otsustatakse, **kui ka** raskusi täis teekond.* (H)

Näidetes 157 ja 158 on sidesõna *nagu* kasutatud tähenduses *näiteks*. Kehtiva ortograafiareegli järgi pannakse sellisel juhul *nagu* ette koma. (EKK 2007)

(157) *Sotsialvõrgustikud **nagu** Facebook ja Twitter annavad inimestele soodsa võimaluse oma uudishimu rahuldamiseks ja püramatuks suhtlemiseks.* (H)

(158) *Suhtlemisportaalid **nagu** Windows live messenger, Facebook ja Ebuddy on kasulikud, kuna sa saad sõpradele näidata pilte, saad suhelda mitme inimesega korraga ja saad isegi panna teistele teadmiseks kas oled vallaline või mitte.* (K)

Näidetes 159 ja 160 puudub koma, ehkki *kui* ja *nagu* alustavad kõrvallauseid, seega peab siin reegli järgi koma olema. (Erelt 2006: 143)

(159) *Kirjad ei olnud väga mahukad, nende transport võttis distantist olenedes palju aega ja pahatihti jõudsid sündmused totaalselt muutuda **kui** saadetised lõpuks kohale toimetati.* (H)

(160) *Tallinn laristab liiga palju raha mõttetutele asjadele, vahel jääb mulje **nagu** oleks Tallinn omaette riik.* (N)

4.7.4. Lisandi kirjavahemärgistamise vead

Lisandi kirjavahemärgistamisel põhjustas heatasemelistes ja nõrgatasemelistes töodes vigu eeslisand, mida norminguvastaselt komaga eraldati. Üks näide leidis ka *kui*-lisandi kirjavahemärgistamisel tekkinud eksimuse kohta.

Mund ja Raadik (2006: 152) kirjutavad artiklis „Komaga ja komata“, et eeslisandit põhisõnast komaga ei eraldata, seega pole need näidetes 161 ja 162 asjakohased.

(161) *K. Vonneguti romaanis „Tapamaja, korpus viis“ oli **peategelasel, Billy Pilgrimil**, võime rännata ajas ning külastada ka tralfamadoorlaste planeeti.* (H)

(162) *Kuid kui seda teeb valitsus, siis vahetab **kõrgema võimu kandja, rahvas** ta kiiresti välja.* (N)

Näites 163 on eksaminand eraldanud komaga *kui*-lisandi, ehkki reegli järgi olevas käändes lisandit ega *kui*-lisandit komaga ei eraldata. (Erelt 2006: 160)

(163) *Need inimesed on maailmas **tuntud, kui inimesed**, kes laulsid ennast vabaks võõrvõimude käest ja kellest sai iseseisev rahvas.* (N)

4.7.5. Lihtlause kirjavahemärgistamise vead

Eksamitöödest leiti näiteid ka lihtlause komastamise vigade kohta. Põhiprobleemiks oli selles jaotises normingut arvestades ülearuste komade kasutamine. Kõige iseloomulikumad olid lihtlause kirjavahemärgistamise eksimused nõrgatasemelistele töödele.

Näidetes 164–165 pole komade kasutamine normingupärane, sest tegu on ühe öeldisverbiga lihtlausetega. Näidetes 166, 167 ja 168 on eksaminandid otsustanud koma

kasutamise kasuks tõenäoliselt sel põhjusel, et *aga*, *et* ja *kas* nõuavad tavaliselt enda ees koma, kuid seda ainult juhul, kui seovad omavahel lauseosi.

(164) *Suhtlusprogrammide lihtne ja laialdane kättesaadavus, **aitab** ära hoida liigset koduigatsuse teket ning eraldumist.* (H)

(165) *Suhtlemiseta, **ei** kujuta meist keegi oma päeva ette.* (H)

(166) *See kaaslane osutus, **aga** pätiks.* (N)

(167) ***Ning, et** kogu inimeste omavaheline suhtlemine kolib tasapisi üle virtuaalmaailma.* (N)

(168) ***Seda, kas** värskelt lisatud piltidelt või kommentaaridelt.* (N)

4.7.6. Ühendsidendi kirjavahemärgistamise vead

Keelendid, milles ühendsidendite kirjavahemärgistamisel eksiti, olid heatasemelistes töödes *selle asemel et*, *selleks et* ja *eriti kui*. Keskmistes töödes põhjustas korduvalt eksimusi vorm *olgugi et*. Nõrgatasemelistest töödest ühendsidendite kirjavahemärgistamise kohta vigu ei leitud.

Normingupäraselt kasutatakse ühendsidendina *isegi kui*, *olgugi et*, *ainult et*, *vaevalt et*, *peaasi et*, *ilma et*, *mitte et*. Sidesõna *et* ja *kui* ette selliste ühendite puhul koma ei panda. (EKK 2007) Näites 170 toodud sidendi *selleks et* komakasutus on vaba, st selle võib ka keskelt komaga eraldada, ent sellisel juhul on sidendi ees esinev koma üleliigne. (Keelenõuvakk) „Lause õigekeelsuses“ (2006) on kirjeldatud ka sidenditega seotud erijuhtumeid. Sidendite *sellepärast et*, *selleks et*, *selle asemel et*, *nii et*; *siis kui*, *juhul kui*, *samal ajal kui* jms korral on komakasutus kõikuv (näited 169 ja 171) ning sõltub sellest, mida lauses parajasti rõhutatakse. Näiteks põhjuse ja otstarbe rõhutamise korral paigutatakse sõnad *sellepärast*, *selleks* vms pealausele ning koma sidesõna *et*, *kui* vms ette. Muudel juhtudel paikeb koma ühendsidendi ees. Pealausele eelneva kõrvallause algul pole oluline, kas ühendi osade vahele koma märkida või mitte. (Erelt 2006: 141)

(169) ***Selle asemel, et** parema tuleviku nimel säästa, tuleb kõik ressursid kohe ära kasutada.* (H)

(170) *Tihtipeale minnakse kodust kaugemale, **selleks, et** mõista elu mõtet, leida uusi sõpru, kogeda teistsuguseid emotsioone.* (H)

(171) *Olgugi, et ta elu jäi väga lühikeseks on see kindlasti märkimisväärne, sest ilma temata ei saaks me arvatavasti tänapäeval rääkida Rooma impeeriumi hiilgusest.* (K)

Kui heades ja keskmistes töödes oli interpunktsioon vearohkeim kategooria, siis nõrkades töödes jäi see vigade hulga poolest alla kokku- ja lahkukirjutamisele. Tõenäoliselt tegid nõrgatasemelised kirjutajad komastamisel keskmistest vähem vigu, sest nende koostatud laused olid lühemad ning lihtsama struktuuriga. Nõrkadele töödele oli iseloomulik ka võrreldes teiste tasemerühmadega sagedasem võrdlustarindite komastamine.

4.8. Hindajate vead

Eksaminandide ortograafiavigu uurides leiti üllatuslikult ka kohti, kus riigieksami hindajad olid normingupõhise kasutusjuhu kirjandis veaks märkinud. Hindajate vigade kategooriasse kuuluvad seega juhtumid, mille puhul on riigieksami hindaja märkinud keelendi veaks õpilase kahjuks. Sellistel juhtudel erineb hindaja arvamus kehtivast normingust. Hindaja on võinud valeks lugeda ka ühe rööpvormidest (sõna lubatud kirjutada mitmel eri viisil).

Hindajate vigu esines kõikides uuritud töödes (400) kokku **31** korral. Peamiselt võis selliseid vigu põhjustada hindaja teadmatus kirjakeelereeglite muutumisest (kõige tavalisem selles grupis *mine*-liitega verbiühendite kokku- ja lahkukirjutamine, milles eksiti kolm korda). Normingupäraste kasutusjuhtude kohta tehtud veamärkeid on käsitlenud ka Pürjema (2014: 70), kes leidis 606 liitsõnade ortograafiat puudutava veamärke kohta 65 ekslikult veaks märgitud normingupärast juhtu.

Selles jaotises esitatakse näited normingupärastest kasutusjuhtudest, mille riigieksamihindajad vääraks lugesid. Eksimusi on eksamikirjandite hindamisel tehtud algustäheortograafias, kokku- ja lahkukirjutamises, interpunktsioonis ja häälikuortograafias.

Järgnevas kahes näites on hindajad eksinud kehtivate algustäheortograafiareeglite vastu. Näites 172 on eksaminand kirjutanud sõna *internet* väikese tähega, mille hindaja veaks

luges, kuid Emakeele Seltsi keeleteoimkonna 2008. aasta otsuse järgi on lubatud vormid nii *Internet* kui ka *internet*. Näites 173 märgib sõna *austraalia* luuletaja päritolu ning rahvused kirjutatakse normingupäraselt väikese tähega, mistõttu on hindaja teinud paranduse eksaminandi kahjuks. Ka Siim Karnö (2015: 24–28) on oma magistritöös leidnud näiteid hindajate norminguvastaste paranduste kohta juhtudel, kui lauses on raske eristada, kas tahetakse väljendada rahvuskuuluvust või geograafilist punkti, nt *vene* vs *Vene rulett*, *mulgi kuub* vs *Mulgi kuub*, *Araabia maades* vs *araabiamaaades*, *soome kelgu* vs *Soome kelgu*. See näitab, et kohanime ja rahvuskuuluvuse õigekirjareeglid on keerulised nii õpilastele kui ka hindajatele, mistõttu võiks Emakeele Seltsi keeleteoimkond need normingud üle vaadata.

(172) *Uue generatsiooni jaoks on **internetist** saanud tähtsam meedia esindaja kui paberil ajaleht.*

(173) *Nagu **austraalia** luuletaja Pam Brown on öelnud, naerata alati väikestele lastele vastu.*

Selliste vigade vältimiseks võiks hindajatele koostatud juhendid sisaldada ka lühiülevaateid keeleteoimkonnas tehtud otsuste kohta.

Kokku- ja lahkukirjutamise kategoorias esines kuus hindajate eksimust. Neist viiel juhul oli võimalik kaks erinevat viisi kokku- ja lahkukirjutamiseks (nt *ühtemoodi* ja *ühte moodi*, *läbikukkunud* ja *läbi kukkunud*). Näites 174 pole eksaminand eksinud kokku- ja lahkukirjutamisel, sest ÕSi järgi on lubatud vormid nii *ühtemoodi* kui ka *ühte moodi*. Näites 175 on hindaja märkinud kokkukirjutise veaks, kuid nii ÕS 2006 kui ka 2013 põhjal tuleb määrsõna *sellegipoolest* kirjutada kokku. Näites 176 saab ühendverbi kirjutada mõlemal viisil: *läbi kukkunud* ja *läbikukkunud*. EKK (2007) põhjal võib lauses täiendi või öeldistäitena esinevate oleviku kesksõnade või mineviku kesksõnade osi kirjutada kas kokku või lahku. Näidetes 177 ja 178 pole hindajad arvestanud 2012. aastal tehtud normingumuutusega, mille järgi võib *mine*-liitelisi teonimesid kirjutada nii kokku kui ka lahku.

(174) *Tihti ei sobigi prillid inimestele **ühte moodi** ning visuaalseltki võib märgata erinevusi.*

(175) *Ta teab, et tegelikkuses nii palju asju ei vaja, kuid ühtegi riideeset ta **sellegipoolest** ei loovuta.*

(176) *Irooniline on see, et etteheiteid teevad suurriigid, mille esindajad (kõige avalikumalt A. Merkel) on tunnistanud, et nende mitmekultuursuse põhimõtted on **läbikukkunud**.*

(177) Nende unistuste **täide viimiseks** ei olnud probleemiks jätta maha oma kodud ja pere ning asuda teele linna poole, teadmata, mis neid ees ootab.

(178) Võimalik, et neid takistab seda tegemast vaid lääne ühiskonna läbipaistvus, mis sunnib neidki **sisse sulandumiseks** vastavalt käituma.

Kokku- ja lahkukirjutamisvigu parandades tuleks hindajatel arvestada sellega, et paljudes sõnaühendites on lubatud ka rööpne kasutus, seega tuleks kahtluse korral alati kontrollida, kas sõna saab kirjutada ka mõnel muul viisil.

Interpunktsooni kategoorias eksisid hindajad kaks korda *mata*-lauselühendiga keelendi parandamisel, ühe korra rindlause komastamisel ning ühe korra ühendsidendi komastamisel.

Näites 179 on hindaja koma valeks lugenud, kuid sidesõna alustab siin järsult uue mõttega lauset, mistõttu on soovitatav seal koma kasutada. (EKK 2007) Näites 180 loeti koma puudumine ühendsidendi *isegi kui* vahel valeks, aga EKK 2007 järgi kuuluvad *isegi kui, olgugi et, ainult et, peaasi et, ilma et, mitte et* sidendina kokku, seega *et* ja *kui* ette koma ei panda.

(179) *Eestimaal on kogu minu maailma keskpunkt, olen näinud teda arenemas ja vigu tegemas, ja koos oleme kasvanud sellisteks, nagu me täna oleme.*

(180) *Isegi kui minnakse lahku, jäädakse ikkagi teineteisega suhtlema, sest oma lapsest tahetakse ju teada saada.*

Lauselühendi komastamine pole probleemne valdkond mitte ainult õpilaste, vaid ka hindajate jaoks. Kahes järgnevas lauses (181 ja 182) on viga märgitud õpilase kahjuks, kuna hindajad pole tõenäoliselt kõikide normingumuutuste ning nende mitmetisusega kursis olnud. *Mata*-lauselühendi puhul on komakasutus vaba, kui käändeline tegusõnavorm asetseb lühendi algul, ning põhilause järel paiknevates lühendites, kus käändeline tegusõnavorm on lühendi lõpus. (Erelt 2006: 152) Arvestada tuleb *mata*-lauselühendi puhul ka reeglita, mille järgi kaassõnastunud verbivorme (näide 182) komaga ei eraldata. (Mund, Raadik 2016: 161)

(181) *Olenemata rasketest olukordadest, peame suutma vaadata per aspera ad astra, ehk teisisõnu läbi raskuste tähtede poole, ja leidma võimalusi olukorra parandamiseks, et vältida eestlaste kodust lahkumist.*

(182) *Mitmet iseseisvusaastast hoolimata peaks oma hoiakute valimises siiani arvestada minevikuga.*

Selliste vigade vältimiseks riigieksami hindamisel võiks hindajate jaoks koostatud materjalides olla ka konkreetselt kirjas, missugustele allikatele parandusi tehes tugineda, sest näiteks „Eesti ortograafia“ (2016) ei anna interpunktsioonireeglitest nii põhjalikku ülevaadet kui „Lause õigekeelsus“ (2006).

Häälikuortograafias põhjustas hindajate vigu paaril korral võõrsõnade kirjutamine. Järgnevatest näidetest ilmneb, et hindajad pole kursis olnud nende sõnade normingupärane kirjakuju. Näiteks on õpilane kirjutanud sõna *impulsiivsus* korrektselt (183), ent hindaja on märkinud selle veaks. Võimalik, et hindaja mõtles sõnale *impulss*, mis kirjutatakse lõpus kahe *s*-iga. Samuti on eksaminand sõna *sovetiaeg* (184) kirjutanud normingupäraselt, ent hindaja luges esitatud vormi valeks. Keelenõuvaka järgi on aga ainuõige kuju *sovetiaeg* ning muud variandid („sovietiaeg“ ja „sovjetiaeg“) on väärad.

(183) *Siiski igakord ei suudeta rahulikult eesmärkide poole püüelda, sellisel juhul võivad hakata domineerima impulsiivsus ja ülbus – otsus langeb hetkemeeleolu ajendil ega hoolita kaaskondlaste tunnetest, arvamustest.*

(184) *Kõige jõhkramaks perioodiks Eesti lähiajaloos võibki pidada sovetiaegset okupatsiooni.*

Et vältida sellist tüüpi vigade tegemist tööde parandamisel, tuleks hindajatel kahtluse korral alati kontrollida, missugused keelekujud on normingupärased ja missugused mitte.

5. Tulemused ja järeldused

Kokku esines 400s uuritud töös 1509 ortograafiaveamärget: neist heatasemelistes töödes oli märgitud 385 viga, keskmise tasemega töödes 503 viga ja nõrkades töödes 621 viga.

Hea tasemega töödes oli kõige vearohkem kategooria **interpunktsioon**. Selles kategoorias tehti 175 viga, mis moodustas 45,5% heatasemeliste tööde vigade koguarvust. Interpunktsioonile järgnes heades töödes vigade arvu poolest **kokku- ja lahkukirjutamine**, milles tegid õpilased kokku 109 viga (28% kõikide vigade koguarvust heades töödes). Üsna võrdselt jagunes vigade arv **algustäheortograafia** ja jutumärkide ning **morfoloogia** kategoorias: vastavalt 30 viga (7,8%) ja 34 viga (8,8%). Ülejäänud kategooriates (võõrnimede ortograafia ja käänamine, häälikuortograafia ja poolitamine) tehti vigu tunduvalt vähem (täpsemad andmed tabelis 8.)

Keskmise tasemega töödes oli vearohkeim kategooria samuti **interpunktsioon**, milles tehti 277 viga (55,1%), järgnesid **kokku- ja lahkukirjutamine** 129 veaga (25,6%) ja **morfoloogia** 34 veaga (6,7%).

Nõrgatasemelistes töödes esines vigu kõige rohkem **kokku- ja lahkukirjutamise** kategoorias, kus tehti 250 eksimust (40,3%). Vigade arvu poolest järgnes **interpunktsioon**, kus tehti 210 viga (33,8%). Vigade arvu poolest kolmas kategooria oli nõrkades töödes **häälikuortograafia**, milles tehti 68 viga (11%).

Tabel 8. Koondtabel vigade arvu kohta erinevates aspektides

Vea kategooria	Vigade arv		
	HEA (200 tööd)	KESKMINE (100 tööd)	NÕRK (100 tööd)
Algustäheortograafia ja jutumärgid	30 (7,8%)	21 (4,2%)	29 (4,7%)
Häälikuortograafia	15 (3,9%)	19 (3,8%)	68 (11%)
Kokku- ja lahkukirjutamine	109 (28,3%)	129 (25,6%)	250 (40,3%)
Poolitamine	4 (1%)	9 (1,8%)	10 (1,6%)
Võõrnimede ortograafia ja käänamine	18 (4,7%)	14 (2,8%)	9 (1,4%)
Morfoloogia	34 (8,8%)	34 (6,7%)	45 (7,2%)
Interpunktsioon	175 (45,5%)	277 (55,1%)	210 (33,8%)
KOKKU	385	503	621

Algustäheortograafia ja jutumärkide kategoorias ilmnes kõiki tasemerühmi võrreldes, et internetiportaalide kirjutamine on õpilaskirjandites sage veakoht. Kuna tänapäeva infoühiskonnas puutuvad õpilased interneti ning sotsiaalmeediakanalitega tihedalt kokku, on väga tõenäoline, et nendest kirjutatakse riigieksamikirjandites edaspidigi, mistõttu peaks keeletundides tähelepanu pöörama ka suhtlusportaalide nimede kirjutamise reeglite seletamisele. Seda vearühma arvestades tuleks rõhutada, et portaalinimed (*Facebook, Youtube, Skype* jt) kirjutatakse küll suure algustähega ja ilma jutumärkideta, ent internetiportaalide aadressid (*www.youtube.com ~ youtube.com*) kirjutatakse läbiva väiketähega.

Probleeme algustäheortograafia kategoorias tekitab kõikidele tasemerühmadele (eriti nõrkades töödes) ka rahvuse ja riigi nimetuse ja nime eristamine. Siinkohal tuleks keeletundides õpetada õpilasi vahet tegema nimel ja üldnimetusel (nt *antiikaeg, laulupidu, kodumaa*) ning rõhutada, et nimed (nt *Eesti*) kirjutatakse alati suure algustähega ning rahvused (nt *eestlane*) nimetuse malli järgi väiketähega.

Häälikuortograafia kategoorias eksiti kõikide tasemerühmade puhul võõrsõnade kirjutamisel (nt *abiturient, füsioterapeut, koordineerima, materiaalne, efekt, agressiivne*), aga ka omasõnades (nt *mõttekas, kunst*). Keskmistele ja nõrkadele kirjutajatele valmistas probleeme ka *i* ja *j*-i õigekiri ning kaashäälikuühendi reegli rakendamine. Nõrgad tööd eristusid ülejäänutest selle poolest, et *mata*-vormi (nt *õppimata, ilmtingimata, kahtlemata*) kirjutati sageli kahe *t*-ga. Selliseid vigu aitab vältida võõrsõnade õige kirjakuju päheõppimine (õpetajad võiksid kooliaasta jooksul mõne korra võõrsõnatöid teha) ja *mata*-vormi reegli ülekordamine enne riigieksamit.

Kokku- ja lahkukirjutamine on riigieksamikirjandites olnud pikka aega suureks probleemiks. Kõige vearohkemaks kokku- ja lahkukirjutamise rühmaks osutus nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine, milles tehti kõikide tasemerühmade peale kokku 179 viga, järgnes tegusõnade kokku- ja lahkukirjutamine 82 veaga ning määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamine 57 veaga. Palju vigu esines ka kaassõnades (42) ja omadussõnades (33), teiste sõnaliikide puhul tehti vigu vähem.

Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamisel eksiti kõikides tasemerühmades liiki ja laadi näitavate sõnade kirjutamisel ning kuuluvust väljendavate sõnade kirjutamisel. Et vältida kahe reegli segiajamist, aitaks otsustamisel, kas kirjutada sõna kokku või lahku, täiendsõna küsimustamine. Kui küsimus, millele täiendsõna vastab, on *kelle?* või *mille?*, näitab sõna kuuluvust ja tuleks kirjutada lahku (nt *tarbimisühiskonna ohvreid, elu mõtteks, maailma rahvastikust*), kui aga küsimuseks on *missugune?*, *mis liiki/laadi?* või *mis?*, peab sõna kirjutama kokku (nt *ligimesearmastuse, pargipinkidel, rahaprobleemid*). Nõrgatasemelistes töödes esinenud sagedasi lahkukirjutusi lühenenud tüvega sõnades saaks vähendada, kui kokku- ja lahkukirjutamise õpetamisel pöörataks suuremat tähelepanu vormipõhimõtte selgitamisele.

Omadussõnade kokku- ja lahkukirjutamises olid eksimused eri tasemerühmade puhul sama tüüpi. Siin oli peamiseks probleemiks *ne-* ja *line-*liiteliste sõnade (nt *kuudepikkuseid, inimestevahelistes, laiahaardelised*) õigekiri. Vigu tehti ka mõnes üksiksõnas (nt *üksainus, mittedemokraatlik*). Omadussõnade kokku- ja lahkukirjutamise seletamisel tasuks õpetajatel seetõttu keskenduda peamiselt *ne-* ja *line-*liiteliste sõnade kokkukirjutamise põhimõtte selgitamisele.

Tegusõnade kokku- ja lahkukirjutamisel eksiti kõikides tasemerühmades ühendverbi *nud-*, *tud-*kesksõna vormi (nt *kokku puutunud, alt vedanud, aru saanud*) ortograafiaga. Ka kirjutati *da-*tegevusnime ekslikult kokku eelnevate abimäärsõnadega (nt *kaasa tunda, kokku leppida, ette kujutada*). 2011. aasta riigieksamikirjandites esines sagedase veana ka ühend- ja väljendverbidest moodustatud *mine-*liiteliste teonimede (nt *väljarändamine, selgeksõppimine, mahaviskamisena*) lahkukirjutamine, 2014. aastal märgiti selliseid vorme veaks tunduvalt vähem (vt näiteid hindajate vigade jaotisest). Tegusõnade kokku- ja lahkukirjutamise õpetamisel peaks kindlasti arvestama 2012. aastal tehtud normingumuutusega, mis lubab *mine-*liitelisi teonimesid ka lahku kirjutada.

Arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamises esines vigu ootuspäraselt vähe ning kõikide tasemerühmade peale kokku ilmnes ainult mõni üksik näide seda tüüpi eksimuse kohta (nt *kahekümne esimese, mitukümmend, kuussada*), kuna enamasti ei ole õpilastel põhjust

riigieksamikirjandites numbreid sõnadega välja kirjutada. Õpilastele tuleks seletada, et arvsõnade kirjutamine on eesti ortograafias kokkuleppeline ning vigade vältimiseks peab meelde jätma, et *-teist(kümmend)*, *-kümmend* ja *-sada* kirjutatakse eelneva arvsõnaga kokku ning *tuhat*, *miljonit*, *miljard* lahku.

Määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamisel eksiti peamiselt üldreegli vastu, mille kohaselt kirjutatakse määrsõna muudest sõnadest harilikult lahku. Üksiksõnadest eksiti kõikides tasemerühmades vormidega *iga päev* (10 eksimust), *kogu aeg* (10 eksimust) ja *nii-öelda* (7 eksimust). Määrsõnad on keerukas kategooria, kuna siin esineb ka ebakindlaid kokkukirjutisi (nt *sellegipoolest*, *minugipoolest*) ja liitmäärsõnu (nt *siinpool*, *seepärast*, *otsekui*, *niisiis*). Liitmäärsõnu saab eristada reegli põhjal, et ühise määrsõnalise väljendi moodustavad sõnad kirjutatakse kokku.

Kaassõnade kokku- ja lahkukirjutamisel kirjutasid eksaminandid ekslikult ees- või tagasõna selle juurde kuuluva käändsõnaga kokku, kuigi kaassõnade üldreegli järgi kirjutatakse sõnad teineteisest lahku (nt *üle jõu*, *kõne allagi*, *elu jooksul*). Probleeme valmistasid näiteks keelendid, milles oli põhisõnaks *pool*. Kui normingu järgi kirjutatakse *pool*, *poole*, *poolt* käändsõnast lahku, siis eksamitöodes kiputi seda käändsõnaga kokku kirjutama.

Asesõnade kokku- ja lahkukirjutamisel eksisid kõikide tasemerühmade õpilased sõnavormides *seesama/needsamad*, mis tuleb kõikides käänetes kokku kirjutada. Nõrkadele ja keskmistele töödele oli iseloomulikuks veaks ka sõna *igaiüks* lahkukirjutamine.

Poolitusvigu esines eksamitöodes vähe (kõikides töödes kokku 23). Kõikides tasemetes eksiti kõige rohkem reegli vastu, mille järgi kuulub täishäälikute vahel asetsevatest järjestikustest kaashäälikutest viimane järgmisse silpi (nt *kõr-vit-said*). Samuti esines korduvalt eksimusi reegli vastu, mille järgi üksik kaashäälik täishäälikute vahel kuulub järgmisse silpi (nt *või-ma-lus*).

Võõrnimede käänamise ja ortograafia kategoorias eksisid kõikide tasemerühmade esindajad ülakoma kasutamisel võõrnime käänamisel (nt *Maslow'*, *Sartre'i*, *Wilde'i* ja *Dumas'*) ning suhtlusportaali nime käänamisel. Vigade vältimiseks selles

kategoorias tuleks õpilastele selgitada, et võõrnime käänamisel on oluline roll nime hääldamisel. Ülakoma on vaja kasutada, kui nimi lõpeb kirjas täishäälikuga, aga häälduses kaashäälikuga.

Morfoloogiavigadest esines riigieksamitöodes sageli vigu *likkus*-liitliste sõnade käänamisel ning normingule mittevastava vormi *tahaplaanile* kasutamisel. Keskmistes ja nõrkades töodes tehti vigu ka mitmete üksiksõnade (nt *keegi*, *teemant*, *õudne*) käänamisel. Nõrkades töodes oli sagedaseks veaks osastavas käändes *d*-lõpu ärajätmine. Lisaks esines nõrkades töodes hulgaliselt näiteid sõna *internet* käänamise kohta osastavas ja sisseütlevas käändes nõrga astme vormis (ühe *t*-ga).

Kui heades ja keskmistes töodes oli **interpunktsioon** vearohkeim kategooria, siis nõrkades töodes jäi see vigade hulga poolest alla kokku- ja lahkukirjutamisele. Kõikides tasemerühmades põhjustas hulgaliselt eksimusi kõrvallauseste komastamine (eriti siis, kui kõrvallause algas sõnaga *ja/ning*), lauselühendi komastamine ja võrdlustarindi komaga eraldamine. Kõrvallauseste komastamist aitaks ehk selgemaks teha lauseskeemide koostamise õpetamine. Kui õpilane saab aru, kus on pealause ja kus kõrvallause, oleks komade märkimine ka tunduvalt lihtsam. Lauseühendite komastamise reeglid on keerukad ja erinevates õigekeelsusallikates erinevalt sõnastatud, seega peaks õpetaja hoolega jälgima, missugust materjali õpetamisel kasutada. Võrdlustarindi norminguvastast komastamist saaks vähendada seletusega, et koma on vajalik ainult siis, kui lauses järgneb öeldis.

Hindajad eksisid parandamisel peamiselt keelendites, kus oli lubatud rööpvõimaluste kasutamine (nt *ühtemoodi* ja *ühte moodi*, *läbikukkunud* ja *läbi kukkunud*). Samuti ilmnes olukordi, kus hindajad polnud keeleteoimkonna uuemate otsustega kursis (nt sõna *internet* kirjutamine väikese tähega ja *mine*-liitliste teonimede (nt *täideviimiseks* ja *sissesulamiseks*) kirjutamine nii kokku kui ka lahku). Hindamisel tekkivaid vigu aitaks ära hoida kahtluse korral õigekeelsusallikatest kontrollimine ning keeleteoimkonna õigekeelsusotsuste lugemine nt Emakeele Seltsi veebilehelt.

Kokkuvõte

Siinses magistritöös käsitleti sagedamaid õigekeelsusvigu emakeele riigeksamitöodes. Analüüsitud õigekeelsusvead jagati seitsmesse kategooriasse: algustäheortograafia, häälikuortograafia, kokku- ja lahkukirjutamine, poolitamine, võõrnimede käänamine ja ortograafia, morfoloogia ja interpunktsioon.

Uurimuse taustaks anti ülevaade keelekorralduse olulisusest ortograafiareeglite kujundamisel, tutvustati eesti keele riigeksami olemust ja tehti kokkuvõte Emakeele Seltsi keeletoimkonna viimase kümne aasta õigekeelsusotsustest. Analüüsiks kasutati emakeeleõppija korpusest (EMMA) valitud riigeksamikirjandeid (200 kirjandit aastast 2011 ja 200 kirjandit aastast 2014), mis olid jagatud tasemerühmadeks (head, keskmised, nõrgad).

Töö eesmärgiks oli välja selgitada, missuguseid õigekeelsusvigu eksamikirjandites sagedamini leidub ja mis võivad olla selliste vigade põhjused. Uurimuse praktiliseks väljundiks on üldistavad tulemused, mida emakeeleõpetajad saavad tundides õigekeelsusküsimusi käsitledes kasutada.

Uuritud töodes leidis kokku 1509 ortograafiaveamärget, millest heatasemelistes töodes oli märgitud 385, keskmistes töodes 503 ja nõrkades töodes 621 viga. Hea ja keskmise tasemega töodes oli vearohkeimaks kategooriaks interpunktsioon: 175 viga ehk 45,5% kõikidest selles kategoorias tehtud vigadest heades töodes ja 277 (55,1%) viga keskmistes töodes. Nõrkades töodes oli vearohkeimaks kategooriaks kokku- ja lahkukirjutamine (250 viga (40,3%), lisaks eksiti palju interpunktsioonis (210 viga, 33,8%). Kõikides tasemerühmades tehti hulgaliselt vigu kokku- ja lahkukirjutamisel, eriti nimisõnades, tegusõnades ja muutumatutes sõnades. Nõrgad tööd eristusid headest ja keskmistest selle poolest, et nendes leidis tunduvalt rohkem häälikuortograafiavigu – 68 (11%), heades ja keskmistes töodes oli häälikuortograafiavigu vastavalt 15 (3,9%) ja 19 (3,8%).

Algustäheortograafiavigade hulgas tõusid esile internetiportaalide nimede (nt *Facebook*, *Youtube*) kirjutamisel tehtud eksimused ning rahvuse ja riigi nime ja nimetuse eristamisel (nt *Eesti* vs *eestlane*).

Häälikuortograafias valmistas eksaminandidele raskusi eelkõige võõrsõnade kirjutamine (nt *materiaalne*, *efekt*, *koordineerima*), aga esines probleeme ka üksikute omasõnade kirjutamisel (nt *mõttekas*, *kunst*). Keskmistele ja nõrkadele töödele olid siin kategoorias iseloomulikud eksimused *i* ja *j*-i õigekirjas ja kaashäälikuühendi kirjutamises. Nõrgad tööd eristusid teistest selle poolest, et *mata*-vormi (nt *õppimata*, *ilmtingimata*, *kahtlemata*) kirjutati sageli norminguvastaselt kahe *t*-ga.

Suurimaks probleemiks kokku- ja lahkukirjutamise kategoorias oli nimisõnade, tegusõnade, muutumatute sõnade ja omadussõnade kokku- ja lahkukirjutamine. Kõige keerulisem oli nimisõnade puhul liiki ja laadi (nt *ligimesearmastuse*, *pargipinkidel*, *raha probleemid*) ning kuuluvust (nt *tarbimisühiskonna ohvreid*, *elu mõtteks*, *maailma rahvastikust*) väljendavate sõnade kirjutamine. Omadussõnade kokku- ja lahkukirjutamisel eksiti eelkõige *ne*- ja *line*-liiteliste sõnade (nt *kuudepikkuseid*, *inimestevahelistes*, *laiahaardelised*) õigekirjas.

Tegusõnade puhul oli probleemne ühend- ja väljendverbide *nud*-, *tud*-kesksõna vormi (nt *kokku puutunud*, *alt vedanud*, *aru saanud*) ortograafia. Samuti kirjutati ühendverbide *da*-tegevusnime ekslikult kokku eelnevate abimäärsõnadega (nt *kaasa tunda*, *kokku leppida*, *ette kujutada*). 2011. aasta töödes oli sage viga ka *mine*-liiteliste teonimede (nt *väljarändamine*, *selgeksõppimine*, *mahaviskamisena*) lahkukirjutamine.

Arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamises esines vigu vähe ning kõikide tasemerühmade peale kokku ilmnes ainult mõni üksik näide sellist tüüpi eksimuste kohta (nt *kahekümne esimese*, *mitukümmend*, *kuussada*), kuna enamasti ei ole õpilastel tarvidust riigieksamikirjandites numbreid sõnadega välja kirjutada.

Määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamisel eksiti peamiselt määrsõnade üldreegli vastu, mille kohaselt kirjutatakse määrsõna muudest sõnadest harilikult lahku. Määrsõnad oli keerukas sõnarühm, kuna siin esines ka ebakindlaid kokkukirjutisi (nt *sellegipoolest*, *minugipoolest*) ja liitmäärsõnu (nt *siinpool*, *seepärast*, *otsekui*, *niisiis*).

Kaassõnade kokku- ja lahkukirjutamisel kirjutati ekslikult ees- või tagasõna selle juurde kuuluva käändsõnaga kokku, kuigi kaassõnade üldreegli järgi kirjutatakse kaassõna käändsõnast lahku (nt *üle jõu, kõne allagi, elu jooksul*). Lisaks valmistasid eksaminandidele probleeme kaassõnafraasid, milles oli põhisõnaks *pool*.

Asesõnade kokku- ja lahkukirjutamisel eksisid kõikidest tasemerühmadest kirjutajad sõnavormides *seesama/needsamad*, mis tuleb kõikides käänetes kokku kirjutada. Nõrkades ja keskmistes töödes oli sagedaseks eksimuseks ka sõna *igaiüks* lahkukirjutamine.

Poolitusvigu esines kõikides töödes kokku 23. Kõige rohkem eksiti reegli vastu, mille järgi kuulub täishäälikute vahel asetsevatest järjestikustest kaashäälikutest viimane järgmisse silpi (nt *kõr-vit-said*). Samuti eksisid õpilased korduvalt reegli vastu, mille järgi täishäälikute vahel paiknev üksik kaashäälik kuulub järgmisse silpi (nt *või-ma-lus*).

Võõrnimede käänamise ja ortograafia kategoorias eksiti kõikides tasemerühmades ülakoma kasutamisel võõrnime käänamisel (nt *Maslow'*, *Sartre'i*, *Wilde'i* ja *Dumas'*) ning internetiportaali nime (nt *Facebook*, *Youtube*) käänamisel.

Morfoloogiavigadest esines riigieksamitöodes sageli *likkus*-liiteliste sõnade norminguvastast käänamist ja vormi *tahaplaanile* kasutamist. Nõrkades töödes jätsid õpilased sageli osastavas käändes *d*-lõpu märkimata.

Interpunktioonivigadest põhjustas kõikides tasemerühmades hulgaliselt eksimusi kõrvallausete komastamine (eriti siis, kui kõrvallause algas sõnaga *ja/ning*), lauselühendi komastamine ja võrdlustarindi komaga eraldamine.

Lisaks õpilaste eksimustele uuriti siinses töös võrdluseks ka riigieksamitööde hindajate väärotsustusi vigade märkimisel. Hindajad eksisid peamiselt keelendites, kus oli lubatud mitme erineva vormi kasutamine (nt *ühtemoodi* ja *ühte moodi*, *läbikukkunud* ja *läbi kukkunud*). Samuti tuli ette olukordi, kus hindajad polnud keeleteoimikonna otsustega kursis (nt sõna *internet* kirjutamine väikese tähega ja *mine*-liiteliste teonimede (nt *täideviimiseks* ja *sissesulamiseks*) kirjutamine nii kokku kui ka lahku).

Sagedamad vealiigid on varasemate uurimustega võrreldes jäänud üldiselt samaks (kõige levinumad on endiselt eksimused nimisõnade, tegusõnade ja muutumatute sõnade kokku- ja lahkukirjutamisel, nagu selgus ka Pürjema (2014) töö tulemustest. Toomsalu (2017) leidis oma uurimuses samuti, et kokku- ja lahkukirjutamise eksimuste seas oli kõige probleemsem nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine. Siinses töös esitati lisaks võõrnimedele käänamise ja ortograafia ning poolitamise kategooria.

Levinumad üksiksõnad, mille ortograafias või käänamisel riigieksamitöodes eksiti, olid siinses töös *kogu aeg* (10 viga), *iga päev* (10 viga), *inimestevaheline* (9 viga), *seesama/needsamad* (9 viga), *Facebook* (8 viga), *nii-öelda* (7 viga), *keegi* (7 viga), *tagaplaanile* (6 viga), *internet* (5 viga). Sõnad *kogu aeg* ja *iga päev* esinesid sagedaste vigadena ka Toomsalu uurimuses.

Siinne töö annab ülevaate, missuguseid ortograafiavigu gümnaasiumiõpilased kirjandites sageli teevad. Saadud tulemuste abil on emakeeleõpetajatel võimalik näha, missugused õigekeelsusprobleemid vajavad tundides põhjalikumalt seletamist ja harjutamist. Ebaootuspäraselt ilmnas, et mõnes kategoorias oli vigade osakaal heatasemelistes töodes suurem kui keskmistes ja nõrkades (nt algustäheortograafia, võõrnimedele käänamine ja ortograafia), mis näitab, et nendele teemadele tuleks õpetustöös rohkem tähelepanu pöörata. Uurimuses on antud ka soovitusi, mida siinses töös käsitletud grammatikateemade õpetamisel tasuks meele pidada. Kuna eksamikirjandeid lugedes jäid töö autorile silma ka mõned eksimused, mis olid hindajatel tähelepanuta jäänud, võiks edaspidistes uurimustes käsitleda selliseidki vigu, mida hindajad pole veaks märkinud.

Kirjandus

eki.ee. Keelekorraldus. <https://keeleabi.eki.ee/?leht=12> Vaadatud 20.05.2018

EKG II = Eesti keele grammatika II. Süntaks 1993. Koost. Mati Ereht, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

EKK 2007 = Eesti keele käsiraamat; <http://www.eki.ee/books/ekk09/index.php?p=1>. Vaadatud 20.05.2018.

emakeeleselts.ee = Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts www.emakeeleselts.ee Vaadatud 12.05.2018

EMMA korpus = Emakeeleõppija korpus. <https://korpused.keeleressursid.ee/emma/> Vaadatud 20.05.2018

Ereht, Tiiu 2000. Mida tahab keelekorraldus. Oma Keel nr 1, 23–26.

Ereht, Tiiu 2002. Eesti keelekorraldus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Ereht, Tiiu 2016. Eesti ortograafia. Viies, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Ereht, Mati, Helle Metslang 1998. Oma või võõras? („Muutuv keel“) – Keel ja Kirjandus 10, 658–659.

Ereht, Mati 2006. Lause õigekeelsus. Juhatused ja harjutused. Tartu

ESk otsus = Emakeele Seltsi keeleteimkonna otsused
<http://www.emakeeleselts.ee/keeleteimkond.htm>. Vaadatud 19.05.2018

GRÕK 2011 = Gümnaasiumi riiklik õppekava.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014018>. Vaadatud 20.05.2018

Habicht jt = Habicht, Külli, Leelo Keevallik, Ilona Tragel 2006. Keele muutumine kasutuskontekstis. – Keel ja Kirjandus 8, 609–625.

Hennoste, Märt 2011. Uus eesti keele riigieksam. Üldinfo. – Õpetajate Leht, 21. oktoober, nr 38.

hm.ee = Haridus- ja teadusministeerium. Riigieksamid.

<https://www.hm.ee/et/tegevused/valishindamine/riigieksamid> Vaadatud 18.05.2018

Innove 2014 = Eesti keele riigieksami eristuskiri. Riigieksamite materjalid 2014.

http://www.innove.ee/UserFiles/Riigieksamid/2014/Eesti%20keel/RE_eesti%20keel_eri-stuskiri.pdf. Vaadatud 18.05.2018

Karnö, Siim 2015. Eesti keele riigieksami kirjutamisosa esimese ja teise hindaja õigekeelsusvigade märkimise erinevused. Magistritöö. Käsikiri Tartu ülikooli eesti keele osakonnas

Keelenõuvakk = Eesti Keele Instituudi Keelenõuvakk; <https://keeleabi.eki.ee/?leht=8> Vaadatud 10.05.2018

Keeleseadus 2011. Eesti kirjakeele normi rakendamise kord.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/118032011001> Vaadatud 19.05.2018

Kerge, Krista 2012. Keelekorralduse põhimõtted. – Sirp, 27. september.

Kukk, Inga 2010. Kõnekeelsus õpilaskirjandites. Magistritöö. Käsikiri Tartu ülikooli eesti keele osakonnas

Künstler, Aili 2014. Oi, kas see on enam eesti keel? ehk Keel elab ja toimib variantide kujul. – Sirp, 7. november.

Mund, Argo 2004. Kimpus omasõnade õigekirjaga. – Keelenõuanne soovitab 3. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Mund, Argo, Maire Raadik 2006. Komaga ja komata. Oma Keel nr 1, lk 147–163.

opetaja.edu.ee. Eesti õigekiri. Koost. Erika Rummel.

<http://www.opetaja.edu.ee/ortograafia/> Vaadatud 20.05.2018

Pedaja-Ansen, Anu 2015. Võrdevormid tänapäeva eesti keeles. Oma Keel nr 2, lk 9–17.

Pullerits, Egle 2014. Egle Pullerits: kuidas käämata kõnet – err.ee
<https://www.err.ee/511714/egle-pullerits-kuidas-kaanata-konet> Vaadatud 14.05.2018

Pürjema, Inger 2014. Kokku- ja lahkukirjutamise probleemid riigieksamitöodes. Magistritöö. Käsikiri Tartu ülikooli eesti keele osakonnas

Raadik, Maire 2015. Tegusõnade kokku- ja lahkukirjutus. – Keelenõuanne soovitab 5. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Tauli, Valter 1983. Keele korraldamisest ja normimisest. – Eesti Keele ja Kirjanduse Instituudi toimetised 17. Stockholm.

Tavast, Arvi 2009. Keelelektor: milleks seadus, mille täitmine on võimatu? – Postimees, 31. juuli. <https://arvamus.postimees.ee/148086/keelelektor-milleks-seadus-mille-taitmine-on-voimatu> Vaadatud 21.05.2018

Toomsalu, Ele-Riin 2017. Kokku- ja lahkukirjutamine põhikooli lõpueksamikirjandites. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu ülikooli eesti keele osakonnas

ÕS 2013 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013. Toim. Maire Raadik. Koost. Tiit Ereht, Tiina Leemets, Maire Raadik, Peeter Päll, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <http://www.eki.ee/dict/qs/> Vaadatud 20.05.2018

Frequent spelling errors in state examinations. Summary

In this master's thesis frequent spelling errors in state examinations was studied. Spelling errors were divided into seven categories: first letter orthography, letter orthography, solid and separate writing, hyphenation, orthography and declension of foreign names, morphology and interpunction.

The analysis is based upon the essays found in the final examination corpus EMMA (200 essays from 2011 and 200 essays from 2014), which were divided into three strength groups (good, average, weak).

The aim of the thesis was to analyze which spelling errors were more frequently used in exam papers and what might have been the cause of such errors. Therefore, the teacher's point of view towards spelling errors had a central role. In addition, one of the aims was to examine how standard language changes made by Emakeele Selts in 2012 affected assessors' work.

Most frequent errors in first letter orthography were spelling mistakes in websites' (e.g. *Facebook*, *Youtube*) names and differentiating the name and designation of nationality and country (e.g. *Eesti* vs *eestlane*).

In letter orthography, the examinees had mostly difficulties with using foreign words (e.g. *materiaalne*, *efekt*, *koordineerima*), but they also had difficulties with using some native words (e.g. *mõttekas*, *kunst*). Average and weak essays had errors in *i* and *j*'s orthography as well. Weak essays stood out from the others by using unnecessary *t* in -*mata* (abessive case) (e.g. *õppimata*, *ilmtingimata*, *kahtlemata*).

Solid and separate writing contained the most spelling errors, the biggest problems in this category were errors in solid and separate writing of substantives, verbs, adverbs and adpositions. Examinees often separated two units that are normally written together because the first unit describes the latter and answers to questions what? which? (e.g. *rahaprobleemid*). At the same time, phrases in which the first unit answers to the question whose? (e.g. *Skandinaavia maad*), are often written as compound words.

In the category of adjectives the most mistakes were made in words with *-ne* and *-line* suffixes (e.g. *kuudepikkuseid*, *inimestevahelistes*, *laiahaardelised*).

In the category of verbs the examinees had mostly difficulties with phrasal verb's and *-nud/-tud* participle's (e.g. *kokku puutunud*, *alt vedanud*, *aru saanud*) orthography. In addition, *da*-infinitive was often mistakenly united with preceding verbal particle (e.g. *kaasa tunda*, *kokku leppida*, *ette kujutada*). Also, in the essays from 2011 many errors were made in action nouns with *mine*-suffixes (e.g. *väljarändamine*, *selgeksõppimine*, *mahaviskamisena*).

In the category of orthography and declension of foreign names the most common error was using the apostrophe in the wrong place or not at all (e.g. *Maslow'*, *Sartre'i*, *Wilde'i* and *Dumas '*). In addition, some errors were made in declining websites' (e.g. *Facebook*, *Youtube*) names.

The most frequent errors in the category of morphology were made in *likkus*-suffixes and using the non-standardized compound word *tahaplaanile*. Also, a frequent error in weak essays was losing *d*-ending in partitive case. Furthermore, a distinctive feature in weak essays was writing the word *internet* with one *t* in partitive and illative case.

In the category of interpunction mostly errors were made when pupils marked commas in the wrong places in subordinate clauses (especially when subordinate clause started with conjunction *ja* or *ning*). Marking commas in non-finite constructions (*des*- and *mata*-) was difficult for pupils as well.

In addition to examinees' errors the mistakes made by assessors were studied too in this thesis. It means that assessors marked some correct linguistic forms in state examinations as a mistake because they weren't likely aware of changes in standard language made by Emakeele Selts in recent years'. Mostly these mistakes were made in forms which can be written in two ways (e.g. *ühtemoodi* ja *ühte moodi*, *läbikukkunud* ja *läbi kukkunud*).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Sandra Põldaru** (15.10.1993)

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
„Õigekeelsusvead riigieksamikirjandites“,
(lõputöö pealkiri)

mille juhendajad on dotsent **Külli Habicht ja Maigi Vija**

(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
  3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 24.05.2018 *(kuupäev)*